

Világkép

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK HAVONTA EGYSZER

TARTALOM:

	oldal:
FEKETE FERENC: Ébredés a XX.-ik században (vers) —	49
KALMÁR ISTVÁN: Hollandindia a Távolvelet legújabb viszálygóca — — — — —	50
THURZÓ LAJOS: Márka új ruhát akar (elbeszélés) — —	54
K. F.: A prostitúció megszüntetése — — — — —	58
PETAR LOVRIC: Ami a háromhatalmi egyezmény mö- gött van — — — — —	61
ANNA SEGHERS: A szt. barbarai halászok (regény) —	67
LŐRINC PÉTER: A kuruekor története (tanulmány) —	74
—Ó—D: Világszemle — — — — —	77
FIGYELŐ:	
Tallózás (L. P.) — — — — —	81
A négyéves szovjetalkotmány (—e —a) — — — —	87
A szovjetállam megalkotója — — — — —	89
KÖNYV:	
Szűk ucca (—c —r) — — — — —	91
FILM:	
Három új film (—c —r) — — — — —	92
KRÓNIKA — — — — —	95

Terjesztőinkhez és lapunk barátaihoz!

Az állandóan növekvő nyomda- és papírrak miatt lapunk anyagi helyzete erősen meggyengült. *Lapunk tudtunkon kívül nem téves vállalkozás, kizárólag olvasóink előfizetése és példányonkénti vásárlása jelenti jövedelmé alapját.*

A lapnak ez a jövedelme is csak úgy tudja fedezni a kiadásokat, ha terjesztőink és előfizetőink időben tesznek eleget fizetési kötelezettségeiknek, ha késedelem nélkül megküldik elszámolásukat, illetve előfizetésüket és nem várnak arra, hogy leveleket, fölcszólításokat küldözzünk hónapról-hónapra. Kintlevőségeink jelentik a legnagyobb terhet. Terjesztőink, akik néha négy-öt, sőt hat szám elszámolásával elmaradnak, valóságos kártevői, szabotálói lapunk munkásságának. Négy-öt ilyen hanyag vagy nem-törődöm terjesztő a lap sírásója lehet. *A terjesztő nem szabad hogy hónapokon át hitellezze valakinek a lapot.* Ha egy példányonkénti vásárló egy szám árát nem fizeti ki, új lapot már nem szabad neki hitelbe adni. Csak kötelességüket tudó olvasók kapják a lapot, akik tisztában vannak azzal, hogy a haladó sajtónak ezernyi nehézsége között nem szabad újabb, anyagi természetű nehézségeket is támasztani. A terjesztőknek nem szabad várni míg több hónap elszámolási kötelezettsége terheli őket. Minden lapszám árával lehetőleg egy hónapon, de legkésőbb hat héten belül el kell számolniuk. Csak ilyen körülmények között folyhat lapunk rendszeres munkája.

Terjesztőinkhez fordulunk még egy fontos kérelemmel.

A Hid-könyvtár kiadványainak sorozata a vajvodinai magyar nyelvű kultúrmunka értékes teljesítménye.

Régi és új irodalmi értékek, komoly tanulmányok jelentek meg a könyvtár kiadásában. A Hid-könyvtár füzetekének kiadásába jelentős összeget fektetett be szerkesztőségünk. Vásárló közönségünk kispénzűsége folytán nem fogytak még el ezek a füzetek.

Nehéz anyagi helyzetünkben nem arra kérjük terjesztőinket, hogy adományokat gyűjtsenek sajtóalapunkra. Meggyengült anyagi helyzetünk felerősítését az szolgálná a legjobban, ha terjesztőink neki fognának és árúsítanak Hid-könyvtár sorozataikat. A régi 1—2 dináros árban (amely árban ma könnyebb eladni, mint megjelenésük idején) igen nagy eredményt tudnának elérni terjesztőink, ha ismét szorgalmaznák e füzetek elátását.

Tehát föl munkára!

Rendbeszedni a pontatlan elszámolásokat és árúsítani könyvtársorozatunkat!

Ébredés a XX-ik században

*Reggel megnézem magam:
van két kezem még, fülem, lábam —
s ruhám, a létem másik arca,
hová letettem; a szék karján van;*

*nézem a falakat: mind a négy ép,
az ablakra nézek: im töretlen,
levegő tódul a szobába:
nincs benne mérges gáz egy csepp sem!*

*Odamegyek a könyveimhez,
felveszem őket a karomba:
Ó, mily öröm! Megvannak mind,
nem érte őket éjjel bomba.*

*Kinézek: az ucca álmosan
a tagjait most nyújtogatja,
Messzi földekről megtérőnek
hatódik így s szorul el hangja.*

*Ó, Századom, te örült Század,
amilyen nem volt még soha,
nem tudsz te sem gonoszabb lenni
mint árvához a mostoha,*

*ha elveszed a perc nyugalmát
ha testünk, lelkünk kötözöd,
akárhogyan nem is akarnád:
naponta adsz kis örömet.*

*Élve kelni reggel ágyból,
reggel élve nézni szét!
Ó, Század, kínszód naponta
bizsergeti meg tagjainkba'
a feltámadás örömét.*

FEKETE FERENC

Holland-india a Távolkelet legújabb viszálygóca

„A Csendes-óceán problémája kopogtat az ajtón“ írja Terentjev 1933-ban megjelent könyvének egyik fejezetében (A Távolkelet problémái), rámutatva a Távolkeleten érdekelt imperialista államok — Japán, Anglia, Egyesült Államok — gazdaság-politikai ellentéteire.

A történelmi események láncolata, az imperialista ellentétek szükségszerű fejlődése útján, eljutott a döntés állapotába. Holland-India, mely a maláji szigetvilágból — Borneo, Szumatra, Jáva, Celebes, — áll földrajzi fekvésénél fogva be van ékelve Anglia és Japán gyarmati érdekerülete közé, sőt a második imperialista világháború jelenlegi állása mellett ennek ütközőpontjául szolgál. Mielőtt azonban Holland-India gazdasági jelentőségére kitérnénk, rövid visszapillantást kell, hogy tegyünk a távolkeleti események fejlődésére az utolsó évtizedben.

1931 szeptemberében indult el a japán hódítás Mandzsuria felé, amelyet akkor a megvesztegethető generálisok gyengén felszerelt hadserege védett. Bár Mandzsuriában Angliának és az Egyesült Államoknak is nagy tőkebefektetések voltak, iparvállalatok, bányák, vasutak finanszírozásával, sőt érdekeltségeik többszörösen túlhaladták a japán befektetéseket, mégsem kellett tartani Japánnak vetélytársai komoly beavatkozásától. Az általános gazdasági válsághullám — az angol font aranyalapról való letérése stb. — nagyobb fejtörést okozott nekik, mint a mandzsuriai befolyások gyöngülése. Különösen Anglia, melynek Japán régi titkos szövetségese volt, még az orosz-japán háború idejéből, a népszövetségen kívül semmilyen komoly lépést sem tett, hogy ezt a terjeszkedést megakadályozza, mert hisz ebben egy a Szovjetunió ellen irányuló fegyveres fenyegetést látott. Ezt a magatartását Anglia továbbra is megőrizte, akkor is, amikor a gyarmatokra éhes Japánnak éves közben fokozódott az étvágya és a Mandzsuria meghódítása utáni években Északkina tartományait — Csahar, Dzsehol — is megszállta. A „benemavatkozás“ politikája az 1937-ben kezdődő nyílt japán—kinai konfliktusban mutatkozott meg csak igazán, amikor még óriási angol és amerikai érdekeltségek kerültek japán „felügyelet“ alá.

Az amerikai Egyesült Államok „nyitott kapu“ elvének hangoztatása mellett nem csak szóltanul nézték Japán terjeszkedését, hanem azt bőven ellátták nyersanyagokkal — petróleum, vasérc — repülőgépekkel, amelyekkel azután az amerikai koncessziókat is pusztították. Igaz, hogy a jen aranyfedezete lassan átvándorolt a Csendes-óceánon az Egyesült Államokba.

Kína száz sebből vérezve — megvesztegethető vezetői és tábornokai jóvoltából — a parasztok és munkások széles rétegeit felélelő nemzeti felszabadító mozgalma eredményeként összefogásra bírta a különböző irányú, de japán-ellenes áramlatokat és meg-

teremtette az egységes, védekező Kinát: Csang-Kai-Sek, az egyesített kínai köztársaság politikai vezére életpályája folyamán többször cserélt gazdát, mert hol angol-amerikai, hol meg japán irányzatot vallott, következetesen csupán a feltörő munkás és paraszt mozgalom elleni engesztelhetetlen gyűlöletében tartott ki. Az 1937—38-as összefogás sem az ő kezdeményezésére történt, hanem a széles néprétegek japán gyűlölete hozta azt létre. Ki kell itt emelnünk a kínai szovjetek szerepét, amelyek Északnyugat-Kína nagy területeit tartották fennhatóságuk alatt (Szenszi, Sanszi, Szecsuaú) s kezdettől fogva kiméretlen harcot hirdettek a japán imperialista hódítók ellen és harcmodoruk — a pacifizán háború — legjobban megfelelt egy tehnikailag jól felszerelt ellenséggel szemben. Ezt a taktikát az északi nyolcadik szovjet hadseregtől átvette a kínai hadsereg többi része is, ezáltal nem csak az arcvonalon, hanem főképen az ellenség hátában operáltak, óriási veszteségeket okozva a betolakodóknak.

Az egységes Kína ellenállása nem tudta megakadályozni, hogy Japán — ha lassúbb tempóban is — újabb hódításokat ne érjen el. Anglia ezúttal is az engedékenység taktikájához folyamodott, sőt a müncheni megegyezéssel egyidejűleg Japánnal is szeretett volna megegyezni a céllal, hogy az antikomintern államai — Japán, Németország, Itália — együttesen támadják meg a Szovjetuniót. Japán azonban tudta, hogy a Szovjetunió nem könnyű dió, meggyőződhetett erről saját veresége révén 1938 nyarán Csang-Ku-Fengnél. Így hát ismét a kisebb ellenállású hely, az angol—amerikai engedményes területek ellen fordult, főképpen, amikor középkinai nagy offenzívája sikertelen maradt. A tiencsini angol koncessziós területek elleni blokád, az Angol Bankban deponált kínai ezüst fedezet birtokába juttatta Japánt, miközben az angol alattvalók megszegyenítésétől sem riadt vissza.

1939 ősztén az európai imperialista háború még szabadabb kezét biztosított Japánnak, hogy Ázsiát „ujjászervezze“, különösen Franciaország és Hollandia katonai összeomlása után. Ekkor a Kinának szánt hadianyag-szállítás megakadályozása ürügyével Hongkongot blokád alá vette és francia Indokína felé vette a terjeszkedés útját. Fenyegetésekkel és ígéretekkel rávette az indokínai kormányt, hogy területén bázisokat engedjen át, amelyre Japánnak égető szüksége volt Singapur — az ázsiai Gibraltar — ellen. Szingapur fekvésénél fogva védi a hollandindiai szigeteket és angol Hátsóindiát, úgy tengeri, mint légitmadások ellen. Anglia látván Japán terjeszkedési irányát, továbbá nyílt csatlakozását a tengelyhatalmakhoz a hármas szövetség formájában, 1940 októberében, megnyitotta Burmán keresztül azt az egyetlen utat, amelyen Csang-Kai-Seknek a háború folytatásához szükséges hadianyagot szállíthatja. Igaz, hogy ezt megelőzően 1940 nyarán Japánnal megegyezett és három hónapra le is zárta a burmai utat. A burmai út megnyitásával Anglia és az Egyesült Államok Csang-Kai-Sek nyílt megsegítését vállalták s ezzel végre Japán hódító szándékaival nyíltan szembehelyezkedtek. Ha összehasonlítjuk

Anglia távolkeleti „békes politikáját“ a Németországgal szemben tanúsított magatartásával, nagyon sok hasonlatosságot láthatunk, mert hisz mint említettük, lényegében az volt a célja, engedményeket tenni, legmieszebbmódon, hogy ezzel megerősödjének egy esetleges Szovjetúnió elleni beavatkozásra, s mikor aztán minden kísérlet meghiúsult, megkésve értékes gazdasági és stratégiai áldozatok után, kénytelen ellenük nyíltan fellépni. Az 1940 januárjában életbelépő japánellenes amerikai kiviteli tilalom megnyitotta az utat Csang-Kai-Sek megsegítéséhez. Először kisebb kölcsönökkel, a múlt év őszén pedig Angliával együttesen már nagyobb kölcsönökkel is segítik Csang-Kai-Sek Kináját. Az angol-szász imperializmus ezen újabb kinabarátt politikája nem maradhatott hatás nélkül Kína belpolitikájára sem. Erre vallanak a közelmúlt eseményei Kinában, a Negyedik Néphadsereg feloszlását illetőleg. Ez a hadsereg a Nyolcadik Néphadsereggel együtt a kínai szovjetek katonasága volt, mintaszerű fegyelem, jó katonai kiképzés s tudatos együttműködés a parasztság és munkásság széles rétegeivel, jellemezte őket; oroszánrészük volt úgy Észak-, mint Középkínában a japánok elleni sikeres védekezésben. Csang-Kai-Sek, aki újból biztosítva látja Anglia és az Egyesült Államok nyílt támogatását — nem először életében — szembefordult a kínai népmozgalommal és imperialista gazdái parancsára azoktól megszabadulni iparkodik; ezért fogta körül a Negyedik Néphadsereget Középkínában és annak négyezer tagját lemoszároltatta azzal az indokolással, hogy megtagadták az engedelmisséget. Ezek után várható, hogy a Nyolcadik Néphadsereggel szemben is hasonló kifogásokkal kíván majd föllépni, bár itt nem lesz könnyű dolga. A Nyolcadik Néphadsereg az északkinai szovjet területeket ma is kezében tartja és a kelet-turkesztáni úton keresztül a Szovjetúnióval direkt összeköttetésben van; nem is szólva az orosz gazdasági szervezőkről és katonai kiképzőkről, akik ezeken a területeken már eddig is nagy eredményeket mutattak fel.

A legutóbbi fegyveres konfliktust Indokina és Sziám között Japán rendezte ügyes kézzel, hogy azután mint békeközvetítő léphessen fel és mindkét ország fölött döptő befolyást nyerjen, úgy katonailag, mint gazdaságilag. Ha a térképre nézünk, könnyen megállapíthatjuk, hogy ezzel a terjeszkedéssel újabb lépést tett Japán a hollandiai szigetecsoport felé, amely ezzel a Távolkelet legújabb viszálygócává vált.

Hollandindia a világ egyik leggazdagabb gyarmata, lakosságának száma kb. 60 millió, főképen bennszülött; termékei közül elsősorban a kaucsuk nagyjelentőségű, mert innen kerül ki a világ termelésének 40%-a, sőt ha a kartellek nem csökkentenék az ültetvényeket, az egész világ kaucsuk szükségletét el tudná látni. Naftája kitűnő minőségű s főképpen a repülőgép-motorokhoz alkalmas, úgyhogy az Egyesült Államok is innen szerzik szükségletük egy részét. Dohány, gyapot, tea, cukornád szintén fontos termékei Japán terjeszkedése ebben az irányban céltudatosan folyik katonai, diplomáciai és kereskedelmi úton, mert az amerikai ki-

viteli tilalom után a hadviseléshez föltétlenül szükséges nyersanyagok egy részét csupán csak innen szerezheti be.

A kereskedelmi tárgyalások már hónapok óta folynak közöttük, de a japán követelések folytonos fokozása következtében nem tudnak megegyezésre jutni. A tárgyalásokat egy aktív japán miniszter vezeti, Batáviában, Holland-India fővárosában. Japán a legtöbb kedvezményeken felül, monopolhelyzetet kíván az összes termékeket illetőleg, ami körülbelül a behódolással lenne azonos. A londoni holland kormány legutolsó jegyzékével határozóttan visszautasított minden japán követelést s nem hajlandó — Japán szerint — együttműködni „Ázsia újjärendezésén“, amelyhez eddig Mandzsuria, Vang-Csing-Vej megszállott Kinája, Indokina és Sziám feltétel nélkül csatlakoztak. Japán kétségbe vonja a londoni holland kormány illetékességét, azzal, hogy az angol befolyás alatt áll és elutasító jegyzékét nem veszi figyelembe. Ezek után nem kelthet meglepetést, ha Japán hozzálát a fegyveres invázióhoz Holland Indiában, bár az Egyesült Államok, Újzéländ, Ausztrália csendesóceáni kölcsönös megsegítési szerződést kötöttek érdekeik védelmére. A szerződések lehetővé teszik az Egyesült Államok flottájának együttműködését az angol távolkeleti flottával az összes tengeri és légi bázisok felhasználásával.

Figyelembe véve a történelmi fejleményeket és a szembenálló imperialista erőket, megállapíthatjuk, hogy feltartóztatlanul, mondhatni szükségyszerűen haladnak a fegyveres összecsapás felé, amely a már Európában és Afrikában dúló háborúval együtt óriási arányokat ölthet és pusztításban felül fogja múlni minden korok eddigi háborúját.

Holland-India bennszülött lakossága, mely kizsákmányolva, gyarmati robotban éli le sivár életét, rövidesen megismerheti a civilizáció legujabb vívmányait a hadipusztítások terén. A világ imperialistái, akik a gyarmatok újrafelosztása útján kívánnak az általuk felidézett általános gazdasági krízisből kilábolni, nem kímélve sem emberéletet, sem anyagi veszteségeket, beláthatatlan következményű eseményeket zúdítanak majd a világra, mellyel megteremtik föltételeit a gyarmati népek nagy felszabadító harcának, amely Kinában már több, mint egy évtizede megkezdődött. Az ajtó föltárult: a Csendes-óceán kérdésének imperialista megoldása már nem várthat sokáig magára.

Kalmár István

M á r i k a ú j r u h á t a k a r

Apró Péterék Márikájának sápadt, beesett arcoeskáját már egy hét óta a könnyek zápora öntözte. Egyik napról a másikra bugyogtak a csillogó, sós vízcseppek vörösesírt szeméből. A kislány keserű sírását csak néha szakította meg rövid szünet, hogy aztán újult erővel áradjon tovább.

Márka, miközben arcoeskáját sovány kis kezébe temette, hangos szóval, szívében túláradó szomorúsággal kérlelte az anyját:

— Édesanyám, énnekem új ruhát vegyen! . . . Drága jó édesanyám, én új ruhát akarok! . . . Olyan szép rózsás ruhát, mint amilyen Klárikának van! . . . Én meghalok, jaj, ha nem lesz új ruhám! . . . Édesanyám . . . én meghalok! . . .

Apró Péterné idegesen tett-vett a félhomályban derengő szobában, aminek csak egy rozoga ablaka volt, ez is az udvár hátsó részére nyílt, egyenesen a gőzölgő szemétdombra. Feje zúgott, mintha ezer meg ezer légy zümmögött volna benne. Kislánya sírása esdeklő szavai a szívéig hatoltak. Próbálta szép szóval csitítani. Majd fenyegetőzött, de mit sem használt. Márka csak sírt, zokogott tovább, felverte az egész ház áporodott nyugalmat.

Az asszony szájából átkok röppentek szét a szoba minden sarkába. Átkozta azt a napot, amikor idehurcolkodtak ebbe az uccába, ahol csak jómódúak laknak. Éppen ide Sólymosék mellé, akik egyebet sem tesznek, csak egyetlen lányukat, Klárit babusgatják, esinosítgatják, mindennap más és más, tarkánál-tarkább ruhákba öltöztetik. Kiküldik az uccára: hadd lássák a szomszédok, a járókelők, milyen jól megy Sólymos fűszereséknek. Kislányukat milyen szépen járatják! „De arra nem gondolnak, hogy hivalkodásukkal másnak szomorúságot és fájdalmat is okozhatnak!“, évelődött magában keserűen Apró Péterné.

Márka kint szokott játszadozni az uccán az akácfák alatt, a portól szürke gyepen. Itt, játékközben figyelt fel Sólymosék Klárikájának szebbnél-szebb ruháira. A fűszeresék lánya nem egyszer libbent el mellette kihívóan. Finom ruhában, hol kék, hol piros, hol rózsaszín szallaggal a hajában úgy festett, mint egy kis páva

Márka eleinte értetlenül, tágranyitott szemmel bámúlt a kis csodalény után, aki még arra sem méltatta a fuvaros lányát, hogy szóbaálljon vele, a közös játszadozásról nem is beszélve. És ahogy mindennap más és más ruhában látta a szomszéd kislányt, érzékeny kis szívében úgy nőtt, fokozódott a fájdalom. Furcsának és érthetetlennek látta a helyzetet. Hiszen ahol azelőtt laktak, a külvárosban, ott nem fordult ez elő! Ott minden kislánynak olyan ruhája volt, mint öneki! Ott minden kislány olyan volt, mint ő! Játsszani mindenikkel lehetett! Az sohasem fordult elő, hogy gőgösen, mint ahogy azt Klárka tette, ne látták volna meg egymást a kislányok az uccán. Bene Maris néni lánya, Franci még sírt is, mikor elköltöztek onnan. Alig tudták elhallgattatni!

De hát miért ne legyen neki is olyan szép ruhája, mint Klárikának, ötlött fel Márka agyában a gondolat. Édesanyja biztosan venne neki is, ha kérné! Szóvá is tette ezt édesanyja előtt. De ő azt felelte, hogy Klárikának lehet sok ruhája, mert gazdagok. Apukájának nagy fűszerüzlete van a beltéren. Azok nem tudják, mi az, hogy nincs! Meg földjük is van. És szöllőjük. Pénzük is van sok! Márkaék meg szegények. Nincs semmijük, csak egy rossz lovuk, meg kocsijuk, amivel apja fuvarozni jár. A házbér is magas! Alig tudnak a sovány keresetből élni! Hogy őt is olyan szép ruhákban járassák, mint Sólmos Klárikát, még álmodni sem mernék! Kár is ilyen kéréssel előhozakodnia!

Márka előtt értelmetlennek tűntek ezek a kifogások. Nem hitt bennük. Nem hitt édesanyjának. Fejletlen gyermeki öntudata nem tudta felfogni az igazságot, ami édesanyja hangjából őszintén csendült ki. Csak sírt, könnyöngött keservesen. Még játszani sem járt ki az uccára. A szobában szipogott egész nap. Rágta, emésztette édesanyját az új ruháért:

— Édesanyám, ugye vesz nekem új ruhát?! Ugy-e nekem is lesz szép ruhám, nemcsak Klárikának! . . . Édesanyám! . . .

Apró Péterné egy ideig túrta a kislány sírását. Túrta az ura közömbösségét is. Apró Péter a legkisebb jelét sem mutatta annak, hogy Márka követelődésével valamit is törődne. Csupán egyszer reggel, mielőtt még munkára ment, fenyegette meg bütykös, érdes ujjjaival, szigorúan a kislányt: „Ha még egyszer sírni látlak, te lány, felteszlek a kocsira és elviszlek a gurbitásoknak! Vagy úgy elverlek, hogy rögtön kimén a fejedből az új ruha! . . . Te taknyos! . . . Mi jut most az eszedbe?! . . . Új ruha! . . .

Apró Péterné türelme már a végét járta. Nem volt lelkiereje a felgyülemlett sok keserűséget magában tartani. Feje majd szét esett a kislány örökös siránkozásától, amely megülte a szobát, mint valami nehéz kibírhatatlan szag. És a kislány egészségéért is komolyan aggódni kezdett. Amúgy is gyenge és vézna! Hogy megbetegedjék, még csak az hiányzott volna! Elég sok a baj amúgy is!

Valahogy venni kellene új ruhát a kislánynak! De miből, mikor olyan kétségbeejtően rossz a kereset! Máról-holnapra élnek. Ami kevés pénz jön a házhoz, annak ezer helye van. De még ha akad is kicsi rávaló, kérdés, hogy az ura beleegyezik-e?! Apró Péterrel mostanában nem lehet beszélni. Mióta a kereset megcsappant, azóta a felismerhetetlenségig eldurvult a máskor csendes, jószándékú ember. A multkor is, ha még idejében ki nem veszi kezéből az ostort, véresre verte volna a Sárgát! Még lehet, hogy bele pusztult volna a vén gebe! Pedig sose volt szokása a lovat ütlegelni!

Egy este, amikor már nem bírta magát türtöztetni Apróné, kirobbant beőle a szó:

— Hát van szived Péter, hogy órákon át tudod hallgatni a kislány sírását, anélkül, hogy egy jó szóval is csittitanád? Ülsz ott az asztalnál, mint egy kőkörösz. És ha má' nem bírod hall-

gátni, kimész az udvarra és ott járkász, mint egy hódkóros. Inkább azon lenné, hogy beszerezd valahonnan azt a pizt, hogy a kislánynak ruhát vehetnének! . . . Magad is láthadd, hogy nem lehet vele bírni! . . . Még belebetegszik, szegénykém!

Apró Péterre mint a villámcsapás, hatottak az asszony szavai. Felugrott az asztal mellől. Lábával durván felrúgta a széket. A petróleumlámpa kicsi hijja, hogy fel nem borult az asztalón. A füstös cilinderből egy pillanatra ijedt lángnyelv csapott a menyézet felé.

— Elég a prédikációbul! — zuhogtak a szavai, — Fogd be a szád, ne ugass! . . . Ha belebetegszik — megdöglik, oszt vége! . . . Engem csak nem vezet az orromná egy ilyen taknyos lány, az örökös jajgatásává! Nyivákol az ember fülébe, mint egy rühös macska! . . . A fene eszi aová a szomszéd Klárivá, meg az új ruhává! . . . Az ilyen jobb, ha nem is él! Hagy dögöjjön meg a sírásba! . . .

— De, Péter — szólt közbe ijedten az asszony — ne dühösködj annyira! Én nem akarok rosszat! Elvégre a mi lányunk! . . . — És aztán te vagy az oka az egisznek! Te vótá nagyon rajta, hogy ide gyűjünk lakni a beltérhez közel, a jómódiúk közé. Azt hitted, majd itt jobban mén a sorod! Itt könnyebben megtanál az, aki fuvaroztatni akar. Tévedtél. Semmivel se mén jobban! És Márika kint nem érezte magát olyan elhagyatottnak! Nem ana elő ilyen kérésekkel! . . .

Az asszony szava sísárba fulladt. Testét görcsös zokogás rázta.

— Hát, én vagyok az oka mindennek? mer jót akartam? Mer nagyobb darab kinyeret akartam a szátokba! . . . Még van merzed ezt mondani?! — Mondd meg te, adj tanácsot, hunnan szerezlek most pizt?! Hisz jó tudod, hogy milyen nehéz még annyit is összehozni, hogy fő ne forduljunk éhen! . . . A lányodnak majd ellátom a baját! Kiverem a fejibül az új ruhát! . . . Ki én! . . .

Be se várta felesége válaszát, mint egy örült rohant ki az udvarra. Az ajtót keményen bevágta maga megett.

A homályos kis ablaküvegen lassan derengeni kezdett a hajnál. A szűk, kamraszerű helyiségben, Apró Péterék szobájában az ablakon át benéző ólomszörke égbolt egy darabja már kezdte felinni a sötétséget. Először Apró Péter kelt ki az ágyból. Szótlanul hanyta magára a rongyos gúnyát. Utána az asszony kelt föl és tapogatózott a félhomályban. Elkészítette az urának a reggelit: egy darab szalonnát meg egy darab kenyeret. A reggelit a kocsi ülésébe tette. Segített a Sárgát befogni. Majd mikor a kocsi csörömpölve, panaszosan nyikorogva kigördült az udvarról, bement vissza a szobába. Az urától elköszönt, de az nem köszönt vissza.

Apróné egész éjjel nem hunyta le a szemét. A történteken gondolkozott. Törte a fejét, honnan tudna annyi pénzt előteremteni, hogy Márikának új ruhát vehessen. Mert a kislány kíván-

ságát ki kell elégítenie minden áron! A sok sírástól és bánkódástól nehogy baja essék, megbetegedjék! No meg igazi anyai szeretet az, amely még ilyen csekély kívánságot sem tud teljesíteni! És a saját hús-vér gyerekeről van szó! — „Hogy lehet ez a Péter is olyan érzéketlen! Úgy tesz, mintha nem is az ő gyereke volna Mária! Biztosan nem is szereti, mert lánynak született! Tehet arról ez az ártatlan csöpség!... — Hogy ilyesmire sem futja, az igaz, de valahogy talán mégis ki szoríthatnának annyit!...“

Gyötrődve, emésztő gondok közepette kereste Apróné a megoldást. De ez sehogysem sikerült. Végül mindenről lemondott. Hiába, nincs rá mód, hogy Márikának megszerezze ezt a csekély örömet! A ruhát nem tudja beszerezni. Lesz, ami lesz. Mária majd elhallgat egyszer, ha belefárad a sírásba. Ha pedig nem hallgat el és belebetegszik — hát egy napon csendesesen eltemetik. Mit lehet mást tenni!...

De aztán eszébe jutott, hogy hetipiac van. Magára kapta elnyújt kendőjét, karjára kosarat vett. A még mélyen alvó kislányra csendesen rázárta az ajtót. Ilyenkor mindig kinéz a piacra, ha vásárolni nem is, de nézelődni, vagy találkozni az ismerős asszonyokkal.

Útközben, bárhogy akarta, nem sikerült fejből kiverni Márikát, meg az új ruhát. Beért a főuccára. Belevegült a hullámzó embertömegbe. Sólymosék fűszeresboltja előtt haladt el. Bentről kihallatszott a kövér Sólymos kellemetlen csengésű, rekedt hangja: „Tessék kérem! Tessék parancsolni! Jó napot kívánok!... Igenis kérem!... Jani, félkiló grizt, kettőért fahéjat a naceságos asszonyiának!... Köszönöm szépen!... Jó napokat kívánok!... Kisztihand!...“

Apróné szívébe éles fájdalom hasított. Újra Márikára gondolt, meg Sólymos Klárirra... Sietve ment tovább. Lázasan lüktető agyában furcsa, zavaros gondolatok kergetőztek. Hol lehet most az ura?! Talán csak nem töri valami rosszban a fejét?!... Mária már biztosan felébredt. Ott ül az ágyon a rongyos takarók között és félelmében, hogy senki sincs kivüle a szobában, biztosan sír. Sír a félelemtől és sír az új ruháért!...

Ott díszelgett előtte a hatalmas kirakat. A város legnagyobb és legforgalmasabb rőfösüzetének kirakata. Mennyi sok szép ruhaanyag kínálgatja magát!...

Hogy történt, maga sem tudta. Egy árva para nélkül bement az üzletbe. A főnök köszönt neki. Túlszívélyesen. Márikát látta, könnyben úszó szemekkel. És látta, érezte a nyomorúságot, a nélkülözést, a vigasztalan életet, talán még soha ilyen erővel, soha ilyen világosan...

Már hevesen kalimpáló szíve felett érezte a puha ruhaanyagot. „Nem vették észre!“, villámlott át agyán az öröm gondolata. Mély lélekzetet vett. Sikerült!... Mária most már nem fog sírni! Lesz új ruha, lesz! Az urával is szent lesz a béke!

Ebben a pillanatban éles, dühös kiáltás hangzott fel a túlszófolt üzletben:

— Fogják meg, tolvaj!... A kendője alá dugta!...

A főnök elállta az üzlet ajtaját. Kavarodás támadt. A kezek tömege nyúlt felé. Még hallotta, amint valaki gúnyosan, szemrehányóan megjegyezte: „Nem szégyelli magát, idős asszony létére!...” Aztán elájult.

A fogda hideg falai közt eszmélt magára...

Thurzó Lajos

A prostitúció megszüntetése

Pár nappal ezelőtt találkoztam egy régi ismerősömmel az uccán. Gyári munkás, valamikor együtt dolgoztunk. Rövid, pár-szavas beszélgetésünk egymás családi és anyagi viszonyait érintette és csak szűkös bepillantást engedett mindkettőnk életkörülményeibe. De ez a kevés közlés is elegendő volt ahhoz, hogy megtudjam, miszerint nyolctagú családjával súlyos gondok között tengődik, hogy felesége beteg, hogy házfaluk kidőlt és nincs pénzük fölrakatni, hogy fél a közelgő tavaszra gondolni, mert akkor az egész ház bedőlhet.

Szeptember óta nem dolgozik és kilátása sincs munkára, hogy a gyerekek nem járhatnak iskolába, mert nincs lábbelijük, hogy legidősebb lánya hónapokkal előbb eltávozott és csak most kaptak életjelt róla, nem örvendeteset: egy szlavóniai kisvárosban örömléány lett — csaknem egyetlen az egész helységben. Ismerősöm elmondta még azt is, hogy 19 éves fia a családfenntartó, aki egy helybeli gyárban minimális munkabér ellenében dolgozik. Fájdalmas volt mindezt hallanom, mert nem tudtam segíteni rajta. Az összetört ember mindezt nem is panaszkodva, inkább némi cinizmussal és kiferdített humorral adta tudtomra. Csodálkoztam a magatartásán, mert tudtam, hogy feleségével együtt templomos, istenfélő emberek. Tudtam azt is, hogy azelőtt elítélte azokat a nőket, akik testük bérbeadásából tartják el magukat. Mi lehet az oka, hogy ilyen könnyen beletörődött leányának új foglalkozásába? ...

Az idevonatkozó irodalom erre is felvilágosítást szolgáltat — gondoltam. Tudom, hogy nem egyéni, elszigetelt jelenség ez az eset, de hogy milyen hatalmas társadalmi kérdés, azt csak a forrásmunkák alapján ismertem fel. A prostitúció a tőkés társadalom elsőrendű kérdésévé nőtte ki magát és tüneteit, mint tömegjelenséget, számos társadalom-kutató tette már vizsgálódása tárgyává.

Kutatásaik lesújtó eredményről számolnak be. Megállapították, hogy a prostitúció ellen alkalmazott eddigi intézkedések csüttörtököt mondtak, mert gyökerei a társadalmi rendszer alapjáig nyúlnak. Társadalmi és gazdasági előfeltételeinek megszüntetése nélkül nem szűnhet meg a prostitúció sem. A prostitúció a legfőbb forrása a nemi betegségek határtalan elterjedtségének. Hiába vannak a nemi betegségek elleni csaknem tökéletes gyógy-

szerek, ha az újabb megbetegedések elé nem emelnek gátat.

Mint minden *társadalmi* jelenségnek, úgy ennek is gazdasági okai vannak. A prostitúció, vagyis a test élvezetiçikként való áruba bocsájítása, a társadalom osztályokra való tagozódásának idején kezdődött és az osztálytársadalmat a történelmi fejlődés folyamán végigkísérti. A modern tőkés társadalomban, melyben az *árúnak*, mint gazdasági tényezőnek a szerepe óriásira nőtt — az emberi test eladásának — a prostitúciónak is megnövekedtek az arányai. Ezek az arányok ma már félelmetesek. A prostitúció növekedése a társadalmi nyomorral párhuzamosan halad előre. Flepner és Necht tudományosan bebizonyították, hogy a pincérlányok, gyári munkásnők, mosónők és varrólányok keresete olyan minimális egész Európában, hogy csak éppen az éhhaláltól óvja meg őket. A kerítők számára gyerekjáték ilyen nőt behálózni, mert a kiszemelt nő könnyen meggyőződhet arról, hogy testi bájai felhasználásával, minden munka nélkül egy nap alatt többet kereshet, mint rendes munkával egy egész héten át. Az időnkint elhatalmasodó munkanélküliség a prostitúció karjaiba hajtja a fiatal nők százezreit. Statisztikai adatok vannak arról, hogy Németországban a 283.000 üzleti kiszolgáló-leány közül, csak egy csekély hányad kereste meg a létfenntartási minimumát. Ezek az adatok vonatkoznak a többi európai, tőkés államokra is. Sőt a délkelet-európai államokról még „különb“ statisztikát lehetne összeállítani.

Tény az, hogy nem kizárólag gazdasági okok játszanak szerepet a prostitúció elterjedésénél. A család felbomlása, az erotizált divat, a pénzgazdálkodással együtt növekedő pénzsóvárság, a régi mértékek és erkölcsi értékek megsemmisülése, a kihangsúlyozott nemiség, abnormális hajlam stb. mind szerepet játszik, de hogy a gazdasági az első és főok, azt Hecht vizsgálatai mutatták ki, amikor Prágában 161 találmra megvizsgált prostituáltról megállapította, hogy közülük a prostituálás előtt 58 volt cseléd, 34 munkásnő, 20 háziasszony, 17 varrónő és 44 pincérnő. Egy francia tudós megállapította, hogy Párisban a prostituáltak 71,3%-a volt munkásnő. A prostituáltak szüleire vonatkozó adatok kimutatták, hogy 35%-ban munkás, kb. 30%-ban kisiparos volt a prostituált apja.

Ilyen tényállás mellett világos, hogy pusztán rendőri intézkedések elégtelenek és eredményre nem vezetnek. A rendeletek szigora a prostituáltakat és nem a prostitúciót sújtja. A lajstromozás és a kötelező vizsgálat a prostituáltban azt a meggyőződést érleli meg, hogy közte és a más árueladók között nincs különbség. Fertőben való életet az üzleti szellem erkölcsösítette.

Ilyen körülmények között nem érdektelen annak bemutatása, hogyan lehet a prostitúciót, mint társadalmi jelenséget végleg megszüntetni. Beszélő példát szolgáltat a Szovjet-Szövetségben alkalmazott módszer.* A prostitúció leküzdése ott sem volt könnyű, ha tekintetbe vesszük, mekkora volt a prostituáltak száma és milyen fejletlen volt a prostitúció leküzdésére irányuló akció.

* Lásd a Hrvatska Naklada kiadásában megjelent könyvet: *Közegészségügy a Szovjetunióban*.

A cári rendőrség csak arra törekedett, hogy a prostituáltat erkölcsi és egészségügyi tekintetben ártalmatlanná tegye, ezt pedig lajstromozással, kötelező hetenkénti orvosi vizsgálattal, igazolványok kibocsájtásával próbálta megvalósítani. A „sárga könyvecské” egyszer mindenkorra lezárta a prostituált előtt a visszatérést a rendes polgári életbe. A vizsgálatok hallatlanul felületesek voltak, sokszor nem is orvosok, hanem egyszerű ápolók, vagy bábák végezték, dohos, sötét kamrákban. Ha orvos végezte is a vizsgálatot, nem ritkán 100 szerencsétlent kellett óránként megvizsgálnia — elképzelhető tehát, hogy milyen lehetett ez az orvosi vizsgálat. A nagyszámú betegnek nyilvánított nőt a kórházak nem tudták befogadni, vagy ha igen, akkor is csak a legrövidebb időre, amíg a betegség tünetei meg nem szűntek, azaz amíg a fertőzés veszélye fenállott. Stürmer megállapítása szerint ezért 1908-ban Oroszországban a prostituáltak 40%-a volt nemi-beteg, ezek közül több mint 15% vérbajos.

Az októberi forradalom után az új rendszer első gondjai között volt a prostitúció leküzdésének kérdése is. A bajt a gyökerénél kezdték orvosolni: a nő gazdasági helyzetének feljavításával. Sok éves küzdelemmel megszüntették a nők munkanélküliségét, nyomorát és elnyomott társadalmi helyzetét. A nő jogait mindenben kiegyenlítették a férfiéval, bevonták a gyáiparba, az összes társadalmi és gazdasági szervezetekbe, a hatóság szerveibe és a politikai pártba is. Anya- és gyermek-védelmet szerveztek, kultúrpropagandát végeztek a munkásnők körében stb. Ezek az intézkedések a prostitúció további terjedésének megakadályozását célozták.

A meglévő prostitúció kiirtását külön rendeletek útján, az összes hatóságok, pártszervezetek és társadalmi egyesületek bevonásával kezdték meg. Elsősorban megtiltották, hogy magános nőket munkából elbocsássanak, különösen ha kicsiny gyermekük van. A pártorganizáció gondoskodott olyan otthonok felállításáról, amelyekben a hontalan nők kellemes életformák között munkához szoktak és ingyenes gyógykezelésben részesültek. A hatóságok minden rendelkezésükre álló eszközzel hadjáratot indítottak a kerítők ellen. A rendőri hatóságok szigorú rendeletet kaptak, hogy a tévutra jutott nővel szemben a legnagyobb tisztelettel és figyelemmel viseltessenek. 1924 óta minden nagyobb ipari centrumban u. n. profilaktóriumok létesültek, amelyekbe elsősorban a beteg prostituáltakat veszik fel. Itt műhelyek, kiképző inernátusok és orvosi rendelők vannak, a lakók kedvük és tehetségük szerint való szakmát tanulhatnak, bent laknak és alapos kiképzésben részesülnek. A napi munkaidő 6 óra és szabályszerű órabért kapnak a végzett munka után. A tanulás ideje 2 óra, a különösképen elmaradott egyénnel külön-külön foglalkoznak. Feladata olvégzése után a nő szabad ember, idejével tetszés szerint rendelkezik, a városba is kijárhat, csak este 11 óra után otthon kell lennie. Ez a képzés kb. két évig tart. Ez alatt a beteg nő teljesen meggyógyulhat, szakmáját kitanulhatja és az életről helyes ismereteket szerezhethet. Az 1929 évi törvény értelmében kilépésük után munkásfelvételeknél mindenütt előnyben részesülnek. Ezrével tértek már így

helyes útra: műszaki, iparművészeti iskolába iratkoztak, mérnökök, orvosok, tanárok, vagy színésznők lettek. A különösen makacs természetűekkel szemben külön eljárást alkalmaztak, más fegyelemmel, de mégis olyannal, amely emberi önérzetüket nem sérti.

Ezek a módszerek azt eredményezték, hogy a profilaktóriumokból elbocsájtott nők 92—95%-a rendes életpályát választott magának és csak 5—8%-a tért vissza régi foglalkozásához. Ez utóbbiakról megállapították, hogy notórius alkoholisták, kokainisták, stb. akiket beteges szenvedélyük ragad magával.

A Szovjet-Szövetség iparosodásával, a kolhozok és a szovhozok elterjedésével a munkanélküliség végleg megszűnt és ezzel a nyomor is, amely a prostitúció fő okozója. Broner szavai szerint 1917-ben magában Moszkvában 30.000 prostituált volt, ma csak néhány száz van. Egy francia közíró külön könyvben ismertette a szovjetek erőfeszítéseit a prostitúció leküzdésére és jelentésében azt állítja, hogy ott már egy prostituáltat sem talált.

A nemi bajok orvoslását ingyenes gyógykezeléssel, a beteg magánéletének tanulmányozásával, élet- és munkafeltételeinek alapos vizsgálatával igyekeznek elérni.

Felületes összehasonlítás alapján is megállapítható, hogy ezek a módszerek mennyivel hatásosabbak, mint a nyugati államok bármelyikében tett intézkedések. Thomas Paran szerint pl. az Egyesült Államokban évente félmillió új vérbajos megbetegedés történik, 160.000 csecsemő születik vérbajosan. Franciaországban, ahol a nemi betegségek orvoslása — orvostanilag — a legmagasabb fokon van, a legtöbb városban csak egy poliklinika működik, ahol nincs mikroszkóp és 1934 óta egy prostituáltat sem küldenek kórházba, hanem rendelőkben gyógyítják.

A prostitúció megszüntetése több módszerrel is megkísérelhető, egyetlen hatásos módszere azonban csak a nő társadalmi és gazdasági felszabadulása és a gazdasági viszonyok általános feljavítása lehet.

K. F.

Ami a háromhatalmi egyezmény mögött van

Az Izzaz c. zágrebi folyóirat egyik legutóbbi számában megjelent cikk nyomán közöljük az alábbi állószzerű és megállapításaiban a teljes valóságot felfedő helyzetismertetést.

A compiegnei erdőben, a történelmi vasúti étkezőkocsiban történt fegyverszüneti szerződés aláírása után a világ alétan várta a győztes német haderő újabb megsemmisítő támadását, ezuttal az angol világ birodalom ellen. Valóban, 1940 nyara a titánok bukásának nyara lett volna, ha a dunkerquei visszavonulás után a német fegyveres erő le tudott volna sujtani a szigeti képmutatók partjain túl, a világitperializmus fellegvárára. A döntő csapás nem következett

be; egy ország akkor hull térdre, ha eleven ereje megtönik és Anglia ereje, ha megfogyott is az egyelőre még számbeli fölényben levő német légi haderő ostroma alatt, de meg nem tört; sőt úgy tűnik, mintha erősödnék.

Nagy-Britannia olyan hatalmas anyagi tartalékerővel rendelkezik, hogy ipari vidékeinek állandó bombázása ellenére is meg tud állni és ellenállása nemcsak, hogy töretlen, hanem egyre fokozódó ütemben erősödik.

Három döntő tényező sorakozik fel Anglia megmentésére: 1) a brit hajóhad, 2) a birodalom nagy tartalékjai, 3) Amerika politikája.

Anglia ura a tengereknek és éppen tengeri uralma biztosítja számára az egész világbirodalom feletti gyors és háborítatlan ellenőrzést, a birodalom részei feletti uralom pedig a tengereket biztosítja Anglia számára. A tenger védi Angliát és Anglia őrzi a tengereket; a tenger azonban nem egyedüli fedezéke a Szigetországnak; a tengeri biztonság nem lenne elegendő Anglia győzelmének kivívására, de térbelileg biztonságot nyújt arra, hogy Anglia időben is kifejlessze minden erőforrását és hogy időben és térben magához vonja az Egyesült Államokat is, mint a legnagyobb erőt nyújtó szövetségest.

Anglia ellenségeinek tehát minden okuk megvan arra, hogy időben megrövidítsék a háborút, hogy gyorsítsák az ütemét, nehogy a kimeríthetetlen angol és amerikai nyersanyagforrások megfojtsák a „tengely”-nek nevezett hatalmi csoportosulást, amely éppen a nyersanyagok forrásaíért indult harcba. Amilyen mértékben válik sikertelenné a német-olasz haderő Anglia elleni vállalkozása, olyan mértékben válik számukra szükségessé újabb és újabb támpontok szerzése az európai szárazföldön, amelyekről egyrészt támadás indítható a sziget ellen, másrészt, ahol mint hadászati támponton Anglia megvethetné lábát.

A háború mai szakaszán Amerika egyre döntőbb szerepet kap. A német győzelem Amerikát megfosztaná Csendes-óceáni birtokaitól, elvesztené dél- és középamerikai bázisait, Amerika tehát szerződések alapján Angliának nyújtandó anyagi és erkölcsi segélynyújtás címen még újabb tengeri támaszpontokat szerez, hogy az eddigieket biztosítsa és megerősítse, sőt hatalmi körét kiterjessze, Anglia rovására, amely kénytelen az amerikai segítség ellenében Atlanti- és Csendes-óceáni birtokainak némelyikéről lemondani.

Amerika ma már szövetségese Angliának. És e szövetségben, mint kitűnik, a Washingtonból kormányzott ország éppen olyan imperialista célkitűzésekkel hadakozik, mint szövetségese, Anglia, vagy ez utóbbinak ellenségei, a tengely-államok. Éppen ebből a szempontból tűnik ki napnál világosabban, hogy a Szovjetunió és Németország közötti viszony nem hasonlítható össze az angol-amerikai szövetséggel. Az USA politikája imperialista érdekeinek védelmét szolgálja és egy olyan békét, amelyben a világot a győztes országok újból felosztanák, a SSSR politikája a semlegeség politikája, a Tanácsköztársaság határainak védelme, küzdelem az olyan béke ellen, amely a nemzeti elnyomatás korszakát hozná a világra; a területi

hódítás elvét és jogát nem ismerő békepolitikát folytat a Szovjetunió, minden nép szabad önrendelkezési jogának tiszteletben tartását hangoztatja és hirdeti és alkalmazza, mint azt alkotmányának vonatkozó szakaszai — ki is nyilvánították törvényes formában. Az amerikai „nem-hadviselő állapot” a háborús Anglia legerősebb tartalékát jelenti, fejleszti és kiterjeszti és minden szálával oda van láncolva egy hatalmi csoport, az angol világbirodalom győzelméhez.

Japán semlegessége is hasonló nagy ellenfelének semlegességéhez. A német-olasz győzelem Japánt segítően a Csendes-óceán feletti egyeduralomra, ami viszont Amerika „érdekszférája” is, legalább olyan mértékben, mint Nippon urainak. Természetes tehát, hogy az érdekellentétek Japánt Amerika ellenségévé teszik és természetes, hogy az európai háború egyúttal, ezen a ponton, távolkeleti háború is, mint előjáték a távolkeleti háborúhoz. A német-olasz-japán háromhatalmi egyezmény csak kifejezése a már jeleghalvának, a ténynek, a valódi politikai helyzetnek. A hármasság egyezmény aláíró hatalmai kölcsönösen kötelezték magukat egymás megsegítésére, ha egyik szerződő felet egy idegen hatalom megtámadná. Ha tehát Amerika angol szövetségese oldalán belépne a háborúba, Japán szerződésbeli kötelezettsége alapján hadat üzenne Amerikának.

A világ nagyhatalmai ily módon készítik elő az európai háború kiterjesztését a világ távolabbi pontjai irányában. A háromhatalmi egyezmény szerződés a háborúnak soha nem látott méretű új, második világháborúvá való szélesítésére. A térben kiterjesztett háború továbbvitele érdekében erőltetett ütemben rohan a két hadviselő hatalmi csoport új támaszpontok megszerzésére. Ezért Német- és Olaszország tevékenysége Görögországban, • Délkelet-Európa más államaiban, Afrikában, továbbá Japán beavatkozása a Távol-Kelet gyarmatainak ügyében (Indo-Kína, Holland-India), másrészt Anglia kezdeményezései, mint a dakari támadás, a görög szigetek megszállása, végül Amerika előretörése a Csendes-óceánon, mind ezt a célt szolgálják.

Ez a háborúnak első szakasza.

A fegyveres küzdelem mellett fontos szerepet tölt be a diplomáciai tevékenység, mint azt nap mint nap tapasztalhatjuk. Az új diplomáciában észlelhetjük egy új elv megvalósulását, amely sok tekintetben szokatlan, bár nem meglepő azoknak az államoknak a részéről, amelyek alkalmazzák. Az új európai rend elméleti szervezői bukott és baljós bölcészek kölcsönként teóriáit, alsóbb- és felsőbbrendű fajokról, nemzetekről a politikai valóság színpadán akarják most színre hozni. Fennáll ugyanis ezek szerint az elméletek szerint a népek rangfokozata, a népek rang szerinti skálája és e fokozatok érdeme és erénye kell, hogy az egyes népeknek a világban meghatározza a helyét. Létezik tehát uralkodó nép küldetéssel, szent feladattal, amely arra született, hogy a többi felett uralkodjék, ennek az elvnek gyakorlati következménye egyes kis népek önállóságának, függetlenségének megszűnése. Okszerű következménye az „uralkodó nép” elvének az az elmélet, amely „új gazdasági alapokra” akarja

beszervezni Európa népeit. Egész Európára kiható és az egész szárazföldet szervező egységes gazdasági terv hálózatába kívánja fogni Európa államait, természetesen az „uralkodó nép” felsőbbségének és vezető szerepének elismertetésével. A kis nemzetek ebben az új gazdasági rendben lemondának életük természetes jogairól, ebben a gazdasági rendben az uralkodó nemzeteknek egyedüli jogai lennének az ipari termelésre, a kis nemzetek lemondának az ipari fejlettség anyagi és szellemi javairól, csupán mezőgazdasági termelésű országgá válnának és mint ilyenek éléstárai lennének a nagy és szabadon fejlődő úr-népeknek. Az ilyen elméletek céljai olyannyira átlátszóak, hogy minden megjegyzés nélkül mindenki tudja, mi rejlik mögötte. Fel kell számolni a kis népek „periferikus” iparát, hogy ily módon biztosítsák a piac a kész áru elhelyezésére, másfelől az agrárországok a nagy ipari országok népeinek szükséges nyersanyagot szállítsanak, de nem annyira az ország népének, mint a pénzügyeket irányító uralkodó rétegek érdekeiért. A cél: gazdasági elmaradottságban tartani a kis népeket és ugyanakkor a nagy ipari országoktól függővé tenni, hogy a politikai ellenőrzés joga fennmaradjon az ipari nemzeteknek.

A történelemben nem új irány ez a politika: legjellegzetesebb jellemvonása az imperializmusnak, mindamelllett van az imperializmus mai fokának bizonyos új formája is.

Manapság nyíltan beszélnek a világ új felosztásáról.

A kis népekkel való bánásmód veszedelmesen kezd hasonlítani a gyarmati népek politikai-jogi helyzetéhez.

Az elnemzetietlenítés módszerei élesen és könyörtelenül vésődnek ki az új politika jelszavaiban és gyakorlatában.

Nemcsak a kis népek iparának és ezen keresztül gazdaságának, művelődésének megbénításáról van szó, hanem mindannak lerombolásáról, amit eddig a kis nemzetek tehnikában, kultúrában, mint általános emberit és nemzetit elértek.

A földműves nép elszegényedése és átrétegződése a bér munkások osztályába hasonlóképpen a mai „új gazdasági rend” következménye. A kisebb földbirtokok nagy agrárvállalatok tulajdonába kerülnek, amelyek meghatározzák a piacot, az árakat, a kivitelt, ennek következtében a mezőgazdasági termékek óriási áremelkedése ellenére sem jut haszon a földműves kezéhez.

Mindezekhez járul még a különböző munkásjogok megvonása, illetőleg bizonyos eddigi jogok megszigorítása.

Vannak, akik ezeket a jelenségeket a háborús állapot szükség-szerű következményeként fogják fel. Ez a felfogás téves. A háború mindenképpen kiélezte ezt a folyamatot, nem szabad figyelmen kívül hagyni azonban, hogy a háború egyenes és természetes folyamánként jelentkezett a háborúelőtti politikának, amelyet a két hatalmi csoport folytatott. Ez érvényes nemcsak arra a politikára, amely nyílt harcban fejeződik ki, hanem azokra az eszközökre és intézkedésekre, amelyeket folyamatba helyeztek a belső front tartására, a mai társadalmi rend megőrzésére; a rendszer megmentésére.

Széles körben fenntartott tévedést kell eloszlítani. Csaknem általános az a hit, hogy a harcban álló két hatalmi csoportosulás egyike a népek jogaiért, nemzetek megtiport becsületének visszaállításáért harcol. A két hatalmi csoportosulás szerepe azonban a társadalmi fejlődés általános iránya tekintetében a háború mai állapotában lényegesen semmiben sem különbözik. Minden ezzel ellenkező hiedelem tévhit, akár az a meggyőződés, hogy a háborús ellentétek a két nagy hatalmi csoport között egyúttal a társadalmi jogrend tekintetében is megnyilvánulnak.

A fenyegető jelen és a még nagyobb veszélyeket magában rejtő holnap — amikor a harcoló nagyhatalmak minden tartalékjukat kénytelenek a tűzvonalba vonni — a kis nemzetek létérdeke, hogy a tűzvonaltól távol tartsák magukat és egy olyan reális hatalom oltalma alá helyezték sorsuk és holnapjuk irányítását, amely magá is a háború tűzkörén és bűvkörén kívül áll és léte és államrendje eleven biztosíték a kis nemzetek szabadsága és függetlensége megmentésére.

A háborús hatalmak mind erősebb nyomása a kisnemzetek irányában, a tömegek fokozódó terhei a háborús felek ellátásának érdekében — ez a háború új szakaszának másik jellegzetessége.

Mit jelent a mai zűrzavar a holnapra vonatkozóan?

A munkásosztály egyik kimagasló tudósa rámutatott a mai társadalomnak mélyértelmű elemzésében arra, hogy az egész rendszer egy olyan zsákuccába jut, amelyből nincs kiút — a régi alapokon. Minden olyan kísérlet, amely arra irányul, hogy a zsákuccából, a mai zűrzavarból kivezesse a világot a régi társadalmi berendezés eszközeivel — kénytelen erőszakos utakat keresni és a történelem haladó erőin, a történelem fejlődés törvényei ellen erőszakot tenni. Minden intézkedés egy kiút érdekében, de a régi keretek között, éppen annak ellentétébe merül, amellyé kellett volna lennie. Mint ahogy azok a kísérletek, amelyek abból indultak ki, hogy a régi többpárti rendszer helyett „egypárt” rendszer megteremtésével számolják fel a hibákat, arra vezettek, hogy a széles tömegek elfordultak az „egypárttól” és a maguk élceoportja köré sereglettek, éppen így az a kísérlet, hogy a kis népek egy vezető állam érdekkörébe szerveződjenek bele, feltétlenül az ellenkező eredményt éri el, azt, hogy a kis népek között megerősödik egy olyan irányzat, amely éppen az ilyen törekvéseknek áll ellen. Igaz ezzel szemben, hogy a hódító hatalmak a kis népek mai társadalmi rendjében, tehát az osztály társadalomban találni fognak agresszív támogatókat, ezeket azonban az áldozatul kiszemelt kis nép tömegei majd elhagyják, mint olyanokat, akik a nemzeti függetlenség megszüntetését kívánják. Ezen a ponton a tömegek fel fogják ismerni helyzetüket, különösen pedig ezeknek a „nemzeti” vezéreknek szerepét. E felismeréshez éppen a háború segítette eljutni a tömegeket, továbbá a tökéletes rend mai helyzete, amely helyzet alapján rendítette meg a kispolgári és egyéb eszmekörök épületét és a teljes felismeréshez közelebb vitte a néptömegeket.

A helyzet tehát most az, hogy a háborús felek még erősebb nyomást gyakorolnak a kis népekre és a dolgozó osztályokra különösen, hogy a háború területeit kiszélesítsék és hogy egy végső nagy győzelemmel egy győztes békében rendezhessék be az új Európát a maguk képére. Ez a helyzet és törekvés — önnön ellentmondásába ütök: a társadalom minden pozitív ereje mozgósítódik minden háborús rossz elkerülésére és a mindenütt felfalálható közös törekvésű erők egyesítésére, hogy meg ne valósulhasson a nemzetek hierarchiája, az úr-nemzetek vágyalma. A felszín alatt gyűlnek az erők, amelyek egyesülnek az ellentmondások leküzdésére és megszüntetésére. Ezek az erők megvannak, ezek valóságos erők — és ez a valóság a jelen háború bekövetkező harmadik szakaszának legjellegzetesebb vonása.

Ez az úgynevezett „második front“.

Ennek létevel ma már számolnak a hadviselő felek, mert minden nappal erősebb és szélesebb hullámokban terjed. A második front ellen már az első világháború alatt is kellett a hadviselő feleknek küzdeni, — a második front, vagyis a belső front ellen.

Ez a belső front ma már nem elvont fogalom, hanem valóság, amelynek külső megnyilvánulásában hatalmas támogatója akadt. A második vonal a háború ellen, a háború intézménye ellen visel hadat. És még valami ellen.

A hadviselő felek a győzelemért és a győzelem anyagi hasznaiért harcolnak. Ezek közé az anyagi előnyök és hasznok közé tartozik nem utolsósorban hatalmi sulyuk megerősítése kívül és belül egyaránt. Belül, vagyis az uralkodó társadalmi rend további megszilárdítására. A nagyhatalmak nem viselhetnek háborút, nem folytathatják a küzdelmet, ha egyúttal meg nem erősítik belső rendjüket, azt az alapot, amelyen állva folytatják imperialista háborújukat.

Ezen a ponton azután elérkeztünk oda, hogy világosan kifejtjük, miszerint a jelen háború nemcsak két ellentétes világnézetű világ harca, hanem azonos irányú imperializmusok összeütközése. Az a tény, hogy az imperialista háború a két világ fennálló ellentéteinek légkörében játszódik le és a háború nem csupán ok és tartalom. Ez a tény lényegében határozza meg a háborút és ez a tény a harcok további során és a béke megteremtésében még fontosabb szerepet fog kapni.

Fennáll, mint egy délibáb, a háború haszonlesői számára egy lehetőség, amelynek megvalósulásával vigasztalódnak és bátorodnak, az ugyanis, hogy bizakodnak annak lehetőségében, hogy a hadviselő felek békét kötnek és egyesült erővel támadólag lépnek fel a szovjet köztársaságok ellen, mint közös ellenség ellen. Ez azonban már csak álom. Hogyan képzelhető el, hogy a mai imperialista ellentéteket egy közös nagy felelősséggel egyszerűen kitörlik és testvérként lép egymás mellé a két nagy ellenfél egy harmadikkal szemben. A mai háborút az imperialista ellentétek robbantották ki: befejezhető-e a háború ez ellentétek kiegyenlítésével? Hiszen a gyászos emlékü müncheni találkozó éppen rácafolt minden ilyen illúzióra. Ezenfelül azonban még vannak egyéb akadályai is egy ilyen megegyezéses bé-

kének. A győzelem kérdése úgy az egyik, mint a másik hadviselő félnek egyidejűleg a rendszer belső fenntartásának is létkérdése. Azok az alapok, amelyeken a jelen háború „nyugszik“, olyan mértékben rendültek meg, hogy csupán a kísérlete egy megegyezéssel békének, vagy egy szovjetellenes közös háborúnak, feltétlenül magától vonná egyik vagy másik, most hadviselő fél belső rendjének szétbomlását. Tehát éppen azok az okok, amelyek a háború vezetőit a legnagyobb politikai gondosságra készítik e háború vezetésében és amelyek a háború gyors befejezésére ösztökélik őket, ezek az okok akadályozzák a legnagyobb erő kifejtését a hódítás frontján, nehogy elnyelje őket egy nagyobb veszély — a veszély a „másik fronton.“

München után, a kudarcba fulladt megegyezéssel megoldás után nem maradt más hátra, az elkerülhetetlen háború árnyékában, mint a Szovjet bevonása a háborúba. Ez a terv azonban nem sikerült. Nem sikerülhetett, mert a Szovjet békepolitikát folytat, nemcsak a békében, de az európai háború idején is. A Szovjet semlegessége következetes folytatása annak a politikának, amely évek óta jellemzi a Tanácsköztársaság kül- és belpolitikáját: a szocializmus kiépítését az országban. A szocializmus kiépítése egy országban is lehetséges éppen az imperialista hatalmak ellenségeskedése folytán, persze nem csupán azért, de az imperialista hatalmak háborúja hozzájárul a Szovjet sikereihez. Éppen ezért nevetségesek azok az állítások és hírvetések, mintha a Szovjet résztvenne az imperialista hatalmak egyikének oldalán a háborúban a világ felosztásáért. Az SSSR-nek egy célja van; megerősíteni az ország határait, az állam helyzetét megszilárdítani, szétörni az SSSR ellen irányuló támadási kísérleteket és az a törekvés, hogy a Szovjetunió minél tovább távol maradjon a háborútól és egy olyan békét érjen el, amely az egész világ dolgozóinak meghozná a szabadságot és világbékét.

A Szovjetunió megnövekedett tekintélye és nemzetközi helyzetének szilárdsága — ez a háború új szakaszának negyedik fő jellegzetessége.

Petar Lovrić

A s z t. b a r b a r a i h a l á s z o k

R e g é n y

Irta: Anna Seghers

(5)

A tér körül kigyulladtak a fények. Az irodákban még dolgoztak. A halászhajók elidőztek a téren. A nagy, fehér téren csak kis csapatnak tűnt fel ez a sűrű tömeg. Az iroda ajtaja felnyílt, fehérhajú, pápaszemű hivatalnok jelent meg az ajtóban, vacsorázni indult az étel- leni fogadóba; néhány lépést haladt a tér irányában, mikor a sötét, zárt tömeget észrevette; megtorpant, visszafordult. A halászhajók utána bámészkodtak, egyszerre kivált közülük az egyik, Six hajójának legénységéhez tartozott s az öreg után szaladt. De az is nekiiramodott s még idejében odaért az iroda ajtajához, belülről elreztelzte s le-

engedte a zsalukat, odaintette társait, azok is nekiestek az ablaknak, a zsaluk recsegték, egyszerre zuhantak be valamennyien az irodába. Az öreg elbujt a pole mögé, előrántották, megforgatták a levegőben és ordították: „Te küldted Sebastianba a pajtásainkat.“ Szokott halk, most kissé sziszegő hangján felelte: „Azt kell tennem, amit parancsolnak.“

Odanyomták a falhoz, rögtön meg is feledkeztek róla, odébb rohantak. A polcot, a fiókokat, a szekrényeket dirib-darabra törték, az iratokat rongyokra tépték és elégették. Oly kétségbeesetten, céltudatosan és állhatatosan romboltak, rongyoltak és kutattak, mintha meglopták volna őket s fontos, pótolhatatlan ellopott tárgyat keresnének, melyet mindenáron meg kell találniuk. Mint ahogy egy nő túrja fel vakon és kétségbeesetten a fiókokat, az egész házat s végül már csak azért szór szét mindent, hogy pusztíthasson, úgy zúztak és romboltak széjjel egy pillanat alatt bútorokat, könyveket és embereket. — Legalább félóra beletelt már, mikor felfedezték a pole mögött kuporgó öreget. Minden berendezési tárgy rongyokban és szilánkokban hevert, a halászok is rongyosan és véresen tántorogtak már, csak az öreg maradt meg szép tisztán a sarokban, gallérja, szakála, szemüvege, minden ápolt és minden a helyén. Egyik vállonragadta, másik minden erejével fel akarta nyitni görcsösen összeszorított ujjait. Teljesen szétronsolt szekrény kulcsát szorongatta kezében. Rángatták, préselték öklét, mire az öreg halkan nevetni kezdett: nevetése oly undort keltett, hogy a két halász rögtön el is engedte kezét s másfelé fordultak. Az öreg pápaszeme is ott hevert a padlón, egyéb tárgyak között. Egyik üveg apró szilánkokra tört, a másik csodálatos módon sértetlen maradt s a padlóról bámult fel a levegőbe, mint egy fénylő, együgyű, közönyös szem.

Nem hagyták elébb abba, csak mikor már végképp kimerültek. Az összezúzott lámpából lecsorgott a fény a papir- és szemétdombra, lepermetezett a tárbázakra s leömlött a padlásról a pincébe. A szürke, egyhangú levegő kéjesen szívta tele magát e fényes vörösséggel. De a tűz hamar elhamyadt, mert a csúcsosfejű házak kőfalai között nem kapott levegőt s a mindennapos éjszakai eső hevesebben eredt meg.

Legtöbbje lement aztán a csónakhoz, hogy a homályt felhasználják még egy fogásra — másnap vásár készül a szigeten — s a többiek felballagtak a faluba. Kedennek is velük ment s mögötte Hull, szót sem váltottak egymással, szótlannul is feküdtek le. Hull még mindig Kedennek házában aludt. Egyelőre még nem keresték, a falu zárt falakkal óvta, rejtettnek érezhette magát. Kedennek rögtön, kimerülten elaludt. Hull hanyadt feküdt, a tér rajzát mintha belekarcolták volna szemhártyájába, óriási méretekkel s irtózatossággal fehéren — csak a tér maradt fehér, köröskörül már beesteledett — mögötte irodák, fények, leengedett zsaluk s minden és mindenki átszáguldott még egyszer agyán, mint egy kapunyíláson s még egyszer ordította: „tovább!“ s még egyszer az öklök és döngetés és cserepek és vonítás és

rót, poros fény és „tovább“ és a tűz. Aztán elhalványult, elcsendesedett az egész, már csak Kedennek baljós, egyenletes lépteit hallotta, amint baktatnak fel a magaalatra. Aztán tökéletes csend és sötétség, kívül és belül. „Ez tart itt az öbölben“ — gondolta Hull — „mozdulni sem tudok miatta, ez nyugóz le ebben a lyukban, már hónapok óta.“ Hull felült. Ha egyáltalában odébb akart még valaha jutni innen, akkor most kellett tovább állnia, habozás nélkül. Ha reggelig vár, soha többé nem szabadul innen, soha többé, ezt nem is értette, lehetetlen, menekülnie kell.

Az ajtó felnyílt, András tért haza, lefeküdt. „András“, mondta Hull s a fiú rögtön felkelt és odafeküdt hozzá. „Átmegy holnap a csónakkal a vásárra?“ — kérdezte.

— „Igen.“

— „Sokáig tart az út?“

— „Öt órát.“

— „Nem indulhatnál most rögtön? Át kellene mennem.“

— „De igen, miért ne? . . .“

Egyideig hallgattak. András szerette volna Hull arcát látni a sötétben. Ostobaságot fecsegek itt, gondolta Hull. Szeretett volna megkapaszkodni András karjában, az asztalban, a falakban, hogy senki se ragadhassa el innen. — „Ki szólhatott az elébb a sötétben“ — gondolta — „ki mondta, hogy én el akarok menni innen?“

Még valaki mozdult, Kedennek. „Maradj itt, András, majd én megyek Nyk-kel. Akad még egy hely a csónakban, ha valaki velünk akar tartani.“ — „Dehogy“ — felelte Hull — „mégsem megyek most, van még idő arra, majd legközelebb.“ Kedennek tűnődött, kérdezni akart még valamit, de valamennyien túlságos fáradtak voltak a hajóhoz.

Hull adtak Blébe és Elnorba is, hogy mindenki jöjjön el a gyűlésre vasárnap. Néhány napja megérkezett a rendőrség Sebastianból; hat, vagy hét fiatalabb embert, kiket a hajóstársaság jelölt meg, elszállítottak a városba. Ez az esemény senkit nem izgatott fel különösebben. Nehr Anna, aki elmúlt héten még kisírt arccal járkált a faluban, szégyellte most, hogy olyan nagy hűhót csapott a minap, amikor hasonló baleset érte kevéssel reá a többi asszonyt is. Ezenfelül biztosra vették, hogy a férfiakat rövidebb-hosszabb idő múlva, de hazaengedik. Vasárnap reggel — az irodákat közben már megtartározták — összegyűltek a piacon s várták a környékbelieket. A téli gyűlésre már reggel megérkeztek a vendégek, most meg dél felé járt az idő s még mindig nem érkezett senki. Végül megunták a várakozást s egyelőre visszazállingóztak a faluba. Össze-vissza fecsegték, közben elütötte a delet. Most már tudomásul kellett venniök, hogy a környékbeliek ez alkalommal nem jöttek el a gyűlésre. Sűrű tömegben telepedtek le a sötét elülső részében s az üzlethelyiséget, a lépcsőt és a hátsó-szobarészt szabadon hagyták a környékbeliek számára. Még most sem bírták reaszánni magukat, hogy feloszlassák a gyűlést. Az üres, világos helyiség, melynek egyik sarkában ok nélkül szorogott egy csapat ember, leverően hatott most. Kezdetben néhány mér-

ges káromlással gondoltak azokra, akik lustaságból, vagy gyávaságból elmaradtak a gyűlésről s a káromkodás enyhítette izgalmukat. De később elnémultak. Fényes és forró volt az idő. Hull ott ült az emberek között. És hirtelen, mintha a mennyezetről megelőzta volna valaki, koponyán sújtotta a félelem, mint egy ököl s leterítette. Elmult éjjel, Kedenneknél, szégyelte még a félelmet, de most már nem szégyelt semmit. Nem ő hordozta szívében a félelmet, nem belőle tönt elő, semmi köze nem volt a félelemhez, máshonnan áradt, kívülről. A félelem annak a szerencsétlenségnek árnyéka volt, mely egészen közelre settenkedik az áldozat mögé és akár kézzel is meg lehet érinteni.

Hallgattak és a hallgatás szinte megkeményedett, ököllel kellett feltörni s megszakítani. Hull szónoklatba kezdett. Megmagyarázta, hogy együtt kell maradniok, nem szabad tengerre engedni egyetlen hajót sem. Tehát még mindig itt volt Hull köztük s még mindig ugyanazt adta elő, azt, amire vártak, amit szükséges volt hallaniok, nem változott semmi. Az emberek mgukhoz tértek és jókedvre derültek. S jókedvűek maradtak később is, mikor már elhallgatott. Persze, a pünkösdünnepi vigasság más volt, olyan csak egyszeren akad az évben és soha máskor, se előbb, se utóbb. A környékbeli idegenek elmaradtak, becsapták őket, ez rendjén is volt így, most végre egyedül maradtak. Össze-vissza kezdtek beszélni, énekeltek, ittak valamit, tenyerükbe tapsoltak. Annak is örültek, hogy az asszonyok nem kísérték fel őket ide, most csak hiábavalóan faggatnák férjeiket: Mi ujság? Jó vége lesz-e az egésznek? Rendbe jön-e minden? Mikor hajóztok ki? — és amit már az asszonyok általában kérdezni szoktak.

A sziget és St. Barbara között megritkult a forgalom, mert a gőzösök tartottak az esetleges zajongásoktól. De nagyjában még mindig meglehetősen élénk benyomást keltett a falu. A vitorlások kikötőjében a halászbárkák ugyanúgy sorakoztak, ahogy a halászok pünkösöd utáni napon elrendezték. Persze tiszta és ragyogó köntösük közben elkopott, mintha hatalmas testeiket bágyadtság és ernyedés kezdte volna ki belülről, betegség vagy bánat.

Egy napon a hajóstársaság irodájának ajtaján megjelent a hirdetés, hogy az Egyesült Bredel-féle Hajózási Társaságok meg egyeztek a wyki, bléi és elnori halászokkal, a tarifák maradnak a régiben, de a halat magasabb piaci áron veszik át. Szent Barbara halászeit felszólították, hogy fogadják el ők is az egyességet. A hirdetés ugyanarra az ajtóra függesztették ki, melyet a halászok nemrég darabokra törtek. Belülről most vaspántokkal foltozták meg az ajtót, mint egy pénzszekrényt és a társaság markos embereket szerződtetett az irodába. A halászok letépték a hirdetést. Nem vitatkoztak, családban sem egymás között sem, nem tárgyalták meg az ajánlatot és nem ejtettek szót a környékbeliek szőszegéséről. Estére híre futott, hogy a környékbeliek megérkeznek még az este és két nap múlva kihajóznak. Másnap teljes számban jelentek meg St. Barbara halásza a piactéren. A környékbeliek pontosan érkeztek. Talán

úgy hitték, hogy St. Bárbara is elfogadta az új megegyezést és útközben értesültek csak a valóságról. Hajszálra olyasféle emberek voltak ezek is, mint St. Barbara lakói, mogorva arcaik kifejezését nem enyhítette a küszöbön álló kihajózás lehetősége. Fejbólintással üdvözölték az idevalósiakat s barátságosan szóltak hozzájuk; ha a barbaraiak nem akarnak velük tartani és makacszkodnak, ez az ő dolguk. A környékeliek a hajók felé tartottak, az idevalósiak tömege ketté vált és utat nyitott nekik, keskeny utat a tértől a rakodópartig. A környékelieknek libasorban kellett áthaladni közöttük. Körülnéztek, pillantásaik súlyosan és mereven vándoroltak a tér fölött. Egyre észrevehetőbben szorították le őket a rakodópartról, fel a keskeny útra, a kunyhók felé. Most már ököllel kellett volna átverekedniök magukat. De St. Barbara lakói is ökölbe szorított kezekkel álltak s a környékelieknek észre kellett venniök, hogy ezekben az öklökben nemcsak a hüvelykujj szorul, hanem kés is. A környékeliek megtorpantak, még egyszer körülnéztek és összébb sereglettek. Most a st. barbaraiak is vasgyűrűt vontak köréjük, a gyűrű mind szorosabban fogta őket, a gyűrű, melynek belseje öklökkel és késekkel volt megtűzdelve. A környékeliek nekifeszültek, a gyűrű szorosan köréjük zárult. Mindez csendesen történt, nem hallatszott zihálás, sem szisszenés. Végül is enyhült a gyűrű szorítása. Az idevalósiak gyorsan útnak eredtek, nem is néztek körül, egyetlen csapatban siettek fel a magaslatra. A tér közepéről csak most bögtek fel az első segélykiáltások és átkozódások.

Másnap persze szó sem lehetett kihajózásról. A környékbeli legénység nagyobb része agyvonszurkálva és félig holtan maradt St. Barbarában. Akik ép bőrrel menekültek, hazatértek falvaikba.

Lent a rakodóparton tovább tároltak. A halászkunyhók különben is bizonyos távolságban épültek, a szirtek vidékén, meglehetősen távolban a falu több lakosának kunyhóitól, akik odalent St. Barbarában a szokott módon akartak tovább dolgozni, aludni, éhezni és enni.

*

A füstbe ment kihajózást követő harmadik napon újabb hirdetést tettek közzé a főtéren. A hirdetés a port sebastiani rendőrség pesétjét viselte s felszólította St. Barbara lakosait a Sebastianban elítélt Hull János kiadására, aki ezidőszereint St. Barbarában tartózkodik. Hull éppen Desaknál ült, mikor a közörszavú hírt vitték neki; hosszú ideje tartott már ettől, s most szinte megkönnyebbült, hogy végre idáig jutott a dolog. Ugyanazon a napon letartóztattak és elszállítottak négy halászt. Elnoriai azt állították, hogy ezek estek késsel társaik torkának. Azt is beszélték, hogy a kihajózás időpontját végérvényesen hétfőre tűzték ki s a hatóságok minden eszközzel rajta lesznek, hogy a hajóraszállás akadály nélkül végbe is mehessen.

Az első időben kaptak még az asszonyok hitelbe kevés zsírt, cukrot s hüvelyes veteményt, de három nap előtt becsukta Desak üzletét. A néhány fillért, melyet az éjszakai apróhalfogással keresni lehetett még, felemésztette a csónakok és a szerszámok karbantartása. A piacon csaknem ingyen vesztégettek az apróhalat, a zsír és csaknem minden só nélkül elkészített halleves állott, rothadó szaga apo-

rodott az asztalok s a háztetők felett. Az asszonyok nem értették, miért kapnak a gyermekek kiütést, mikor nem is lázasak, s nem panaszkodnak fájdalomról. Ezzel a kiütéssel is úgy jártak, mint mikor Nehrt letartóztatták. Az első asszony még nagyon oda volt. De mikor a többieknél ugyanaz a nyavalya lépett fel, nem sokat törődött már vele.

Hosszú, különösen hosszú napok voltak ezek, világos szárazföldi napok. A férfiak olyan sietséggel ugráltak fel az asztaloktól és kászálódtak ki az ágyakból, mintha sürgetné őket valaki, s nem lenne semmi célja többé ilyen piszlicsár háziügyekkel bibelődni. Az irodában bejelentették igényeiket. Kihajózásról szó sem lehet, ha nem teljesítik új követeléseiket.

Közben átköltözött a Kedel-féle ezred a Margit-szigetről St. Barbarába. Első éjjel kiürítették a tárnházakat, aztán nekiláttak a katonák és barakkokat építettek a fővenyparton. Az ezred érkezése fel lendítette a kikötő forgalmát is. Munka után nyüzsögtek este a téren az emberek, fény és láрма lobbant fel.

Hull Kedennek feleségével ült az asztalnál, napközben együtt dolgozott a férfiakkal, de később hazament. A többiek még odakint maradtak, a gyermekek szunyokáltak. Kedennek Mária némán bámulta a vendégeit étkezés közben. Hull felpillantott és úgy tűnt neki, mintha az asszony gyűlöletteljesen méregetné őt. Talán gyűlölte is, mert benne látta a lázadás okozóját; de ilyen csontos, nyomorúságtól megrügött asszonyról fel sem lehet tételezni ilyen éleslátást: talán csak gyűlölte, mert általában gyűlölnie kellett valakit, mert az újszülött csecsemő meghalt s az idősebbek kiütést kaptak; talán ok nélkül gyűlölte, s máshol, más időkben is gyűlölte volna. Ez a gyűlölet csak szemében élt, egészen apró, fényes kis pontok ádta hírt róla, melyek néha felvillantak a szembogárban. Nem, soha nem tudná akár Hull, Kedennek, vagy András előtt kimutatni gyűlöletét.

Megvárta, míg Hull befejezi az étkezést, felállt, s megkötötte főkötőjét, amit máskülönbben mindig csak az alkóvban kötött meg; valami történt most vele, vagy benne, hogy így cselekedett, s megállt a szoba közepén. Hull mindig úgy képzelte, hogy Kedennek Mária öreg már, haja szürke, de most észrevette, hogy dús és barna ez a haj. Ettől a felfedezéstől megijedt és szégyelni kezdte magát. Most az asszony is összerezett, kendőjét összevonta vállain és lefeküdt. Hull útnak eredt.

Utközben Desákék Máriájával találkozott. Ugy hitte, hogy a lány már régen elzónázott, mint előző nyáron. „Most menjek el, hiszen csak le kell mennem a homokfúvásba! A katonák itt tanyáznak most St. Barbarában.“

— „Szóval ilyen cafat vagy! A télen nagyon fenn hordtad az orrod, mintha jóéig tudja, milyen válogatós lennél; s mikor Bredel utánad kullogott, alaposan felvágta a csőröd!“

— „Persze, hogy felvágta!“ — felelte Mária. — „De most, látod, szépen elhallgatok megint. Attól még nem fogok meghízni, ha vejed fecsegek.“

*

Hajnaltól a falu lakossága összesereglett, férfiak, asszonyok és gyerekek, lenn a kikötőben, hogy megakadályozzák a „Marie Farére“ indulását. A hajózási társaságok a prefektushoz fordultak és megállapodtak vele, hogy a „Marie Farére“-t minden körülmények között útnak indítják; éppen ezért felsorakoztak a Kedel-féle ezred katonái is, hogy szükség esetén fegyverrel biztosítsák a zavartalan indulást. A rakodópart mentén sorakoztak fel St. Barbara lakosai sűrű csapatokban gyűltek össze a piactéren. Napkelte után történt ez, a dagály órájában. Éles szél járt. S bár nagyon sokan gyűltek össze, mégis csendesen maradtak, olyan csendesen, hogy hallani lehetett a víz zúgását. Mentől élesebben füttyült a szél, mentől vidámban szórta szét a fényfoltokat a kikötő és a háztetők felett, annál kétségbeesettebbnek tűnt ez a csend. Hirtelen fenyegető kiáltás bögött fel a tömegből a „Marie Farére“ felé. Néhány üde fiúhang harsant rögtön utána, boldogan, hogy hangot adhatnak.

Megindultak a kikötő felé. A másik oldalról éles vezényszó harsant fel: „Megállj!” — Akkor megálltak. Aztán zárt tömegbe sűrűsödtek a halászkok csapatai és lassan elindultak előre. Megállapodtak benne, hogy minden körülmények között megakadályozzák a „Marie Farére“ indulását. Eredetileg más volt a tervük — a móló felől akartak indulni a csónakokkal — s teljesen esztelen volt az, amit most csináltak. A „Marie Farére“ rakodólépcsőjét nem húzták még fel, a fedélzeten nem készültek még el a rakodással. Pontosan a lépcső előtt állott két katona, egyforma magas, egyforma szálás legények, mint két testvér. Jobbra és balra tőlük, végig a hajó hosszában, néhány sor katona sorakozott még. A halászkok ismertek egyeseket a katonák közül, a Margitszigetről és a söntésekéből. A katonák arca most idegenül meredt feléjük.

Minden bizonytalanoknak és valószínűtlennek tűnt e pillanatban, talán nem is pálinkáztak a halászkok soha ezekkel a katonákkal, biztos csak az volt, hogy most itt állnak szemközt egymással. És megint: „Megállj!” — A tömeg megtorpant. Kedennek is köztük volt. Már jó ideje szemügyre vette a katonát, aki a hajólépcső tövében állott, s most felemelte fegyverét és célzott. Egész biztosan ismerte valahonnan. Pontosan emlékezett, hogy látta már egyszer ezt a barna, fiatal arcot. Kedennek tovább ment, megállapodás szerint, szokatlanul gyors, könnyű léptekkel. Különös, sivár érzés fogta el, hirtelen megértette, hogy a többiek elmaradtak és ő egyedül menetel itt, megértette azt is, hogy a katona most löni fog rá. Felbukott a katonák és a halászkok között az uton, talán nyolc méter távolságra a halászkoktól. Soha életében nem volt más gondolata Kedenneknek, mint vitorlák és gépek, halászat és tarifák, de most, amíg végigsietett a nyolc mérföldnyi úton, végre érkezése akadt átgondolni az élet minden elképzelhető lehetőségét. Agya egyszerre zsúfolásig megtelt minden gondolattal, amelyet emberi agy befogadni képes. Istenre is gondolt, de nem is úgy, mint akiben nem hisz az ember, inkább csak, mint aki cserbenhagyta.

*

(Folytatása következik)

Magyar múlt

A kuruckor története

II. A RÁKÓCZI-FÖLKELÉS

1. az első vonal: labancstratégia. II. Rákóczi Ferenc

1695 óta forradalmi az ország hangulata. A bujdosók csapatokba verődnek és egyes birtokokat megtámadnak, a jobbágyok helyenként megtagadják az úrdolgát és a dézsma szolgáltatást, 1697-ben az elkéseredettség egyéni akciói szervezett formát öltenek, kitör a jobbágyok forradalma. A forradalom vezetői Tokaji Ferenc hajduhadnagy, Szalontai János bujdosó és Kabai Márton református prédikátor. Egyként harcolnak az urak és az osztrákok ellen és sikerül egyes várakat bevenniük. A nemcek, a német zsoldosokkal karöltve védekeznek, harcolnak ellenük. Elfoglalják Rákóczi Ferenc birtokait és várait is — de egyúttal felkéri őt, hogy álljon a mozgalmuk élére. Rákóczi nem tesz eleget kérésüknek. Bécsbe menekül a „szemtelenül lázongó néptömeg elől” az udvarhoz, egyrészt, hogy az udvar segítségét kérje, másrészt, hogy bebizonyítsa hűségét az udvarnak. E célból, tudva hogy az udvar mindaddig nem bízhatik benne, míg a legnagyobb birtokosnak tudja Magyarországon, felajánlja, hogy lemond magyarországi birtokairól egy németbirodalmi, vagy osztrág hercegségi birtokért. Bercsényi Miklós gróf is a jobbágyok ellen harcol a német és nemes seregekkel. Így az urak és német egységfront leveri a Tokaji-féle felkelést. Az egységfont tábornokai kegyelmet ígérnek a jobbágyoknak, de a felkelés leverése után következő katonai terror még a csecsemőknek sem kegyelmez. Szalontai megmenekül a vezetők közül, a határon és török területen újra szervezi a bujdosókat, de a jobbágyokat 1698-ban az udvar lefegyverzi. Mindamelllett a szervező munka és kisebb zavargások a határvidéken nem ülnek el, a jobbágyok új felkelésre készülnek. Érdekes jelensége volt az 1697-iki felkelésnek, amely azután a további eseményekre is nagy kihatással volt, hogy az udvar, felajánlkozása dacára, sem bízott Rákócziban és hogy a német tábornokok, kik a Rákóczi-várakba beültek, minden kincset, ingóságot elvittek a várakból — holott a jobbágyok ez értékekhez hozzá sem nyúltak.

Rákóczi mindezeideig labanc volt, habár ellensége is volt a bécsi udvarnak. Ezt a vonalat még egy ideig folytatta, majd átállt a kuruc táborba, amint mind a két politika hagyomány volt a családjukban. A Rákócziak a felkelés előtt körülbelül száz évvel kezdtek feltűnni a magyar történelemben, akkoriban küzdötték fel magukat a nagybirtokosok a nemesség soraiba. Az 1630-as években Rákóczi György már a legvagyonosabb magyar úr és mint ilyen erdélyi fejedelem lesz és igényt tart a lengyel trónra is. Számos város és vár, kétmillió hold föld és roppant értékű ingóságok ura. Mégis ingóságait a lengyel trón kudarcral végződött megszerzési törekvéseire kötve, az ellene támadó nemcek ellen egy ízben a Császár Péter lázadó jobbágyaihoz keres összeköttetést.

I. Rákóczi Ferenc a protestáns birtokok visszaadásával igyekszik megnyerni a protestáns urakat és jobbágyaikat és Zrinyi Péterrel is szövöttek a lengyel és erdélyi trón megszerzésére. Bécs ellen 1670-ben jobbágyokat akar vezetni, de amikor Bécs győzelme leszerepli a mozgalmát, négyszázezer forintért kegyelmet vásárol anyja, a császárhú Bathori lány közvetítésével. Fia II. Rákóczi Ferenc mostoha apjának, a kuruc Thökölynek és édesanyjának, Zrinyi Ilonának nevelése alatt áll nyolc éves koráig. (Thökölyt mindig gyűlölte már gyerekkorában is.) Munkács eleste után Bécsbe került, ahol a jezsuiták nevelik udvaroncá, labanccá. Mikor a kis nyolc éves Rákóczit bevezették a tanterembe és egyszerűen grófnak szólították, a kis Ferenc, akinek ruháját hatvan gyémánt díszítette, így tiltakozott: „En fejedelem vagyok. Engem gróf fog szolgáltak“. Mikor feleségül vette a német herceguőt, kétezer mázsa liszt árán vásárolt gyémántokkal kedveskedett neki. Százötven udvaronc volt állandóan körülötte. Ruházata négyszázezer forintot ért, amikor hatalmas góliát-birtokokat százezerért meg lehetett vásárolni. Munkács és Makovice hercege és ezek az uradalmak birtokának gyöngyei, de az ecsedi és számtalan uradalmakkal együtt másfél millió holdra terjedt a birtoka. Ezt Bécs, ha akarná, sem cserélhetné ki birodalmi birtokra, mert ily terjedelmű hercegség nem volt a Németbirodalom területén.

Rákóczi rendi mentalitású, nemesi, feudális eszmekörben élő úr, fejedelem. Még a felkelés idején is a legnagyobb harcok közepette — az aranygyapjas rend lovagja kíván lenni, ennek keresztjét kéri a francia királytól. Igényt tart például ezúttal a Thököly és más birtokokra — békealkudozásai folyamán. Száműzetése idején az emigrációban, Rodostóban is még szigorúan tartotta magát a fejedelmi udvartartás etikettjéhez és diplomáciai lépéseket tett, ha valamelyik állam követé megsértette külsőségeiben a fejedelemnek kijáró tisztelet merév szertartását.

Nem könnyen válik Rákóczi kuruccá még 1697 után sem. Birtokainak elkobzása, ingóságainak elrablása, várainak császári kézre juttatása Bécs ellen taszítja őt, de inkább igyekszik a külföldi hatalmakra: Franciaországra vagy később a protestáns hatalmakra, vagy Lengyel-, Orosz-, esetleg Törökországra támaszkodva harcolni Bécs ellen, mintsem hogy kényszerüljön, hogy jobbágyainak élére álljon. Először a francia abszolutista királlyal XIV. Lajossal bocsátkozik tárgyalásokba, de egy provokátor áldozata lesz és börtönbe kerül. Megszönik és Lengyelországba utazik, ahol otthon van, mert ősei már megszerezték ott, mint egyúttal lengyel birtokosok is, a lengyel honosságot. (Jaroszláv Rákóczi birtok.) Itt folytatja tanácskozásait a külföldi hatalmakkal és XIV. Lajos szövetségeseként és a lengyel mágnások segítségével, esetleg mint királyuk, kívánja a Habsburgokat térdre kényszeríteni. Éppen ezért először nem akarja meghallgatni a hozzá Lengyelországba kijövő jobbágyküldöttséget, amelyet Szalontai János vezet s amely újból arra kéri, hogy álljon a nép élére.

Közben két esemény siettetti Rákóczit álláspontjának megvál-

toztatásában. A francia királynak érdeke, hogy két tűz közé fogja, bekerítse a Habsburgokat, de csak az esetben értékes előtte a Rákóczi szövetsége, ha ez hathatósan segíthet is; ha egész népét vezeti Bécs ellen. Másrészről egyik tarpai jobbágya, Esze Tamás ekkor már kereskedőnek öltözve járja a falvakat és szervezi az új felkelést társaival, Kis Alberttel, Bige Györggyel, Nagy Mártonnal és másokkal együtt. Esze első követeit Rákóczi még felelet nélkül küldi haza. De közben Esze Tamás jobbágysai megkezdik a harcot a Rákóczi birtokon és tovább terjesztik azt más területekre is. Károlyi a kuruc sereg ellen vonul és Dolhánál sikerül is neki vereséget mérni rá. Ekkor érkezik maga Esze Tamás Lengyelországba és Rákóczi, aki már tudja, hogy csak jobbágysaitól várhatja birtokainak felszabadítását és hogy XVI. Lajos szövetségét is csak úgy nyerheti meg, ha eredményekre tud rámutatni, a mozgalom élére áll. Rákóczi a legnagyobb birtokos, a fejedelem, a fölkelés vezére ekkor még az egyedüli nemes a kuruc seregben, amely éppen a nemesek ellen vívja első harcait. Bercsényi Miklós gróf jobbágysai is csatlakoznak a fölkelőkhöz és ezzel arra kényszerítik földesurukat is, hogy Rákóczi mellé álljon, hogy így védje meg saját birtokait. Bercsényi különben is udvarellenes volt, nem tudott könnyen beletörődni abba, hogy alattvaló legyen és félreismert mellőzött tehetségnek tartotta magát.

Bercsényi csatlakozása nem jelentette még azt, hogy az urak feladták a labanc-stratégiát. Ezt már azért sem tették, mert a jobbágysok nemcsak a német várórségek és katonák, de elsősorban éppen a nemesek ellen harcoltak. Hiszen az Esze programja semmiképpen sem egyezett az urak érdekeivel, amennyiben nem volt benne sem többről, sem kevesebbről szó, mint a jobbágyság eltörléséről. A jobbágysok a fölkelés területén, sőt messzebb vidékeken sem jártak már el úrdolgára, nem szolgáltattak dézsmát, nem fizettek tizedet, visszafoglalták elsajátított református vagy pravoszláv templomaikat, felosztották egymás között a nemesi földeket és szabad parasztként fogtak annak megműveléséhez. A szabolesi nemesek harcban állanak például a kurucokkal. Károlyi Sándor Bécsbe indul, hogy az udvartól kérjen segítséget a kurucok s a jobbágysok vezére, Rákóczi ellen és mint okos politikus, a katonaság mellett jobbágysvédő politikát is kér Bécsből, hogy leszerelhessék a mozgalmat. Bécs küld is katonát és csakugyan elengedi az adó egynegyed részét, de mindez már elkésztett intézkedés volt. Bécs nem tud segíteni, (a spanyol örökösödési háború a nyugati fronton lekötött serege nagyobb részét) és így a nemes kénytelen-kelletlen csatlakozott a kuruc mozgalomhoz, hogy ilyen módon mentse, ami menthető s hogy a mozgalmon belül igyekezen azt más mederbe terelni. Rákóczi felszólítására így csatlakoznak végül maga Károlyi is a fölkelőkhöz.

Lőrinc Péter

(Folytatjuk)

Világszemle

GYÓZTES ÉS LEGYŐZOTT

Egyelőre mind a két fél a saját győzelméről beszél, egyben előszedték a padlásról a jövő kimázolásához szükséges nagy táblát, megtalálták a nagy táblához illő nagy ecseteket is és most rakják a táblára a jövő gyönyörű színeit. Angliában külön festőt neveztek ki a táblához: a háború utáni társadalmi jólét miniszterét, akinek már most meg kell csinálnia a jövő terveit. Németországban is bőkézzel rakják a festéket, hogy a mai rossz világitáshoz szokott polgár szeme elkerülhetetlenül észrevegye és úgy szólna a zsebében érezze a nagyszerű és gondtalan jövőt, mely csalhatatlanul befut, csak győzzük le az ellenséget. Hát ezzel a győzzük le az ellenséget, ezzel baj van. Mi mindig azt mondtuk, hogy ez a háború ugyanabból a tésztából van gyúrva, mint az első világháború; ez is évekig fog elhúzódni, hónapokkal ezelőtt vártuk már az ígéretek — a háború utáni korszak gyönyörű kifetését, — hát ezek az ígéretek jobbról is balról is befutottak. Rendben van. Megértjük, hogy a hadakozóknak kell valamit ígérni, hiszen nem mondhatják a vezetők a népeiknek teszem fel: Ti balgák, hát azt hiszitek, ha vége lesz a háborúnak, úgy a sorotokban lényeges javulás fog beállni? Se lényeges, se lényegtelen. Lesztek, amik voltatok: bérmunkások és ha kifizetődik a munkaadónak, úgy lesz munkátok, ha meg nem, úgy talán lesz egy kis kiskanálküli segélyben részesetek. Kérdezzétek csak meg, hogy volt ez 1918-tól 1939-ig. Nem, ilyen beszéddel csak romlott és hazafiatlan angolok vagy németek savanyíthtják a levegőt. Valódi angol és német hazafi tudja mit kell mondani, ami minden angol, vagy német érdeke: Ezt a háborút meg kell nyerni, hazánk sorsa évezredekre függ ettől a háborútól, melynek győztes befejezése után új korszak hajnalik ránk stb., stb., stb.

Szóval ma ott tartunk még, hogy csak a győztesről, vagy vagy csak a legyőzöttről van szó. Hát én kedves testvérem, ez a zivatar még távolról sem tombolta ki magát, hiába mondja az egyik, vagy a másik főpróféta, hogy még 1941-ben vége lesz a háborúnak, ne hidd el, nem lesz vége; de ha látod a háborúcsinálókát a padlásra felmenni és a sok régi lim-lom közül előszedik az alábbi világmegváltó jelmondatot: *Nem szabad, hogy ennek a háborúnak győztese és legyőzöttje legyen.*

Ha majd ezeket a szavakat hallod, akkor óvatosan nyisd ki az ablakod és figyeld az eget. Lehet, hogy a zivataron keresztül meglátod a háború győztesét, de a háborút csinálók nem ismernének rá.

A BALKÁN

Hála Neked Te végtelen Egek ura, hogy Németország és a Szezei csatorna közé a tengeren és a Balkánon kívül még Kis-ázsiaát is közbeékelted és így mégis csak egy pár ezer km. utat kell megtennem akár teszem azt. Willachból indulok neki mondjuk

csak Tel-Avivnak, vagy fordítva. Háttha még hadseregekkel akarom ezt az utat megcsinálni, akkor százszor meggondolom, hogy neki vágok-e az útnak vagy nem. Háborúviselő országok szomszédsága óriási teherterelt és állandó bizonytalanságot jelent. Görögország nem tudta a háborút elkerülni, földrajzi helyzeténél fogva Románia is eléggé belesodródott az eseményekbe, petróleumforrásai miatt. Törökország és Bulgária okulva a körülöttük lefolyt eseményekből, meg nem támadási szerződést írtak alá, amelyet úgy Németország, mint Anglia sietnek mint a saját sikerüket elkönyvelni. Nem valószínű azonban, hogy Anglia azért adott volna milliós kölcsönöket a Török felfegyverzéshez és Németország azért szállított volna hadianyagokat és kért — s állítólag kapott is — légi bázisokat Bulgáriától, hogy csak végül is egymás közt megegyezzenek. A Szovjetunió következetes békepolitikája volt ez alkalommal is döntő befolyású a két balkáni államra, s az a biztosíték, amit a Szovjetunió szomszédsága nyújt e két országnak elégséges lesz ahhoz, hogy a baráti deklaráció után a békét Európának ebben a részében tényleg meg is őrizzék.

AFRIKA

A görögök harci sikereit Olaszország első sorban Északafrikában fizeti meg. A két részre osztott Közelkeleti hadsereget az angol vezérkar egyesíthette és az olaszokra megsemmisítő vereségeket mérhettek. A Földközi tengeren az angol hadihajóhad megakadályoz minden utánpótlást és így az olasz afrikai birtokok komoly veszedelemben forognak.

Az olasz rádió és sajtó a vereségek mentségére és magyarázatára azt hozza fel, hogy Olaszország az abesszin és a spanyol polgárháborúban meglehetősen kimerült és erre a háborúra, melybe belesodorták nem is készült fel eléggé, Albániába nagyon kis hadreseget küldtek, viszont Afrikába az angol hajóhad miatt nem tudnak utánpótlást küldeni.

A magyarázkodás nem lényeges, lényeges a tényállás és a tényállás az, hogy már eddig is ebben a háborúban nem a főszeplők, Anglia és Németország azok, akiket a legnagyobb veszteség ért, hanem mindkét oldalon a „Mitläufereket”. Mennyi pénzbe, vérbe került Olaszországnak Afrika és ma, amikor még nagyon is messze vagyunk a háború befejezésétől, úgy néz ki, hogy Olaszország nagyon is közel áll ahhoz, hogy — hacsak a háború tartamára is — elveszíti afrikai gyarmatait. Ezáltal felszabadul az angol afrikai hadsereg nagy része, ami egyben azt is jelenti, hogy Anglia ellen Afrikában és a Közelkeleten aligha tudnak a tengely hatalmak támadást indítani. Ebből a szempontból vizsgálva az eseményeket a görög-olasz háború is elvesztette már a jelentőségét. Tegyük fel, hogy a görögök kiverik az olaszokat Albániából... A háború sorsán az mitsem változtat, vagy tegyük fel az ellenkezőjét, hogy az olaszok elfoglalják Görögországot, addigra az angolokat már nem veszélyezteti Afrikában a kettős arcvonal gyöngítő hatása. Afrikában, amennyiben az események

tovább is úgy fejlődnek, mint eddig, nemsokára elhallgat a háborús zaj és a „fekete“ világrész a háború befejezéséig töprenghet azon, hogyan fogják a háború után ismét a különböző határokat megvonni. Arról természetesen szó sem lesz, hogy Afrika az afrikaiaké!?

AMERIKA

Az Egyesült Államok annak rendje és módja szerint benne vannak ebben a háborúban. Hadüzenetre aligha fog a sor kerülni. Főleg Japán miatt. A hármasszerződés háborúba sodorná Japánt és az Egyesült Államokat egymással szemben, ha Németország meg üzenné Amerikának a háborút, már pedig sem az Egyesült Államok, sem Japán nem óhajtja ezidőszereint az összecsapást. Japán úgyszólván ellenőrzés nélkül építi ki a saját rendjét messze keleten — ahol csak lehet. Ahol meg nem lehet, ott visszavonul, hogy más helyen kísérletezzon az előnyomulással. Ha Amerikával háborúba keveredik, könnyen lehet, hogy eddigi minden eredményét kockára teszi, viszont egy általános rendezésnél — hátha lesz ilyen — mégis marad valami.

Amerikának sem felel meg egy hadüzenet. Az angolokat nem kell emberanyaggal támogatni, de Japán ellen komolyan kell felkészülnie, bizony több volna ez a háború a gyerekjátéknál, viszont a mostani helyzetnél kellemesebbet elképzelni is nehéz volna. Bőséges üzletek, nagy szólamok, és nem is kell megmutatni senkinek a nagy hatalmat a harctéren, a háború sorsát óriási szállítványokkal fogjuk eldönteni, mondják odaát; és Európa minden esőpp vére csengő arannyá válik Amerikában.

OROSZORSZÁG

Régi közmondás: „A világ akarja, hogy becsapják“. Az oroszok meg nem akarják a világot becsapni, minden alkalommal kijelentik, hogy ők ebben a háborúban semmiféle érdekeltséget nem vállalnak és, hogy nem avatkoznak más népek belügyeibe sem. De a polgári sajtó nem hisz ezeknek az oroszoknak és állandóan belekapcsolják őket az európai eseményekbe. Pedig az orosz álláspontot az oroszok már néhányszor tisztázták: A következetes békepolitika. Minden figyelmüket társadalom-gazdasági rendjük kiépítése köti le. A Szovjetunió ezidőszereint évente kb. 4.000.000 lélekkel szaporodik, rengeteg a dolguk. A természet emberi szempontból rosszul sikerült alkotásait kell rendbe hozni így: folyókat hajózhatóvá tenni, a tengereket egymással összekötni, mocsarakat kiszáritani, sivatagokat termékennyé tenni, a tavasz és az őszi víztermését felfogni és ezzel árvizeket és később száradásokat megakadályozni, iskolákat, kórházakat, stb. stb. építeni. Egy szóval roppant nagy harcot folytatnak a kegyetlen, de jószágos természettel szemben, nemcsoda, ha ünnepélyesen újból és újból kijelentik: ez a háború nem érdekel bennünket és ki tudja hányszor küldtek cáfolatot széles e világba, kijelentvén, hogy sem ezt, sem azt a kijelentést nem tették, de nem is fogják tenni.

A NÉMET-OROSZ KERESKEDELMI SZERZŐDÉS

2 milliárd márkán felüli az az összeg, melyet az 1941/42 évre e két ország kereskedelmi szerződése az árucserére előírányoz. A fizetési eszköz: az árú. Németország élelmi szert, takarmányt, nyersanyagot vásárol, Oroszország gépgyártó gépeket, gépeket, technikai cikkeket és kész gyármányokat.

Még e két ország viszonylatában is óriási ez összeg kb. 34 milliárd dinárról van szó. Ki látta volna azt előre, hogy végeredményben a nacionálszocialista Németország hozta egész Közép-európába az oroszokat és ugyanez a Németország óriási mértékben segíti a bolsevik Oroszországot, hogy a harmadik 5 éves terv messze az elgondoláson felül sikerüljön?

De nem csak ez a fontossága ennek a kereskedelmi szerződésnek. A másik nagy fontossága, hogy az angol zárlat elviselését Németország részére nagyban megkönnyíti, ha magas árat is fizet érte. Az oroszok hitelbe nem adnak semmit és árút csak árúért adnak. A háborús Németország gyáripára teljes gőzzel dolgozik egyrészt, hogy megszeresse lekósainak és hadseregének ellátását, másrészt pedig egy nagy háború minden igényét is ki kell elégítenie. Nem kis feladat. Igaz, hogy az elfoglalt országok ipara is részben üzembe van állítva, de akárhogy is méltányoljuk a német nép hősiességét kint a harctéren és bent a munka arcvonalán, mégis sokkal rokonszenvesebb a béke minden kinszenvedése, mint a felmagasztosult háború dicsősége.

A TENGERI ÉS LÉGI HÁBORÚ

Az utóbbi hetekben szélsend volt, úgy a tengeri, mint a légi-háborúban. Tudjuk, hogy a szélsend a vihar megelőzője. A háborús felek ezt a szélsendet diplomáciai akciók elvégzésére használták fel. A spanyol és francia magatartást tisztázni kell még az eseményekben döntőnek ígérkező tavasz előtt. Spanyolországot belső gazdasági helyzete — elsősorban élelmezése — tartja vissza minden háborús beavatkozástól, Franciaországban pedig az olasz kudarcok sora gyengítette a tengely befolyását. Németországnak sietnie kell a döntő mérkőzés kierőszakolásával, mert az amerikai segítség mind hathatósabb lesz Anglia részére. A légi és tengeralattjáró háborút Németország fokozni kívánja egy olyan fokig, hogy ez az angol szigetekre való kiszállást lehetővé tegye. Ehhez azonban szükséges lenne egy olyan hatalmas anyag s nem végsőfokón emberáldozat, amely problématicussá teheti a háború továbbfolytatását Németország részéről. Epen ezért lehetséges, hogy sikeres angol védekezés esetén a partraszállás helyett az ellenblokad és légitámadások útján igyekszik majd Németország Angliát kiéheztetni.

Szobotica, 1941. február 20.

—ó—d

Figyelő

T a l l ó z á s

A ZSIDÓKÉRDÉS. Ismert tény, hogy halódó társadalmak halódó rétegei és a halódó osztály helyüket nem lelő intellektueljei a főkérdésről a figyelmet igyekeznek mellékvágányokra terelni. Ilyen mellékvágány ma, egyebek között, a faji kérdés is, amely vidékenként és érdekkörök szerint kínai kérdésként, vagy néger, esetleg spanyol, vagy erre mifelénk zsidó kérdésként jelentkezik. És itt nem csupán az általános középeurópai zsidógyűlöletről, de saját talajunkon, a vajdasági magyarság köreiből jelentkező és terjedő antiszemitizmusról akarunk szólni. Nem csupán egyes politikai napi és hetilapok, de magukat komoly, nívós folyóiratoknak tételező heti- és havilapok hasábjairól is egyre gyakrabban sűrű le az említett osztály kétségbeesett igyekezete: bűnbakot keresni és maga helyett a porondra léptetni, a tömegek elé! A „Magyar Élet”, sőt a „Kalangya” is megpendít itt-ott egy-egy hűrt a zsidókérdés hangszerén és a zsidó „faj” „alacsonyabbrendűségében” vájkálva menti magát és bűneit: kátyúbarekedtségét. De nem csak a „tudományos”, „ideológia” terén, de a gyakorlatban is alkalmazást nyernek e bűnbakkereső igyekvések. A Közművelődési Szövetség plé vezetőségének százakra menő névsorából szerencsésen kihagyta minden „fajilag” zsidó nevét. Igaz, hogy kihagyott sok más nevet is s amikor a szubotcái Magyar Olvasókör jogait keresve, harminc más egyesület képviselőivel gyűlést hívott össze: az „árja” vezetőség — „zsidó maffiáról” kezdett szólni. De maga a „Kalangya” is ujabban igyekszik megszabadulni zsidó szerkesztőitől és munkatársaitól — habár előfizetőinél valószínűleg nem veszi oly szigorúan a „faji tisztaságot”.

Mindez szükségessé teszi, hogy megvilágítsuk a zsidókérdés lényegét. Kérdés ugyan elsősorban, hogy van-e egyáltalán zsidókérdés, vagy pedig csak hajánál fogva ráncigálják-e elő e kérdés bajnokai a szükséges bűnbakot. A feleletet az így feltett kérdésre csak így lehet megformulálni: Van is és nincs is. Van zsidókérdés — de egyáltalán nem olyan formában, ahogyan ezt a zsidókérdés bajnokai felvetik. Egészen másról van szó. Egy speciális, különleges helyzetben lévő népcsoport kérdéséről van itt szó, amelyet a történelem különleges funkciókkal bízott meg és amely e különleges funkcióbeli működése során speciális néplelket fejlesztett — amely azonban — lévén maga is történelmi termék: az *idők folyamán fejlődött ki* olyanná, amilyennek a más népek meglátták — és éppen így az *idők folyamán már eddig is mássá alakult* és még egyre átalakul s már nagyon közel van ahhoz, hogy teljesen azonosuljon, hasonuljon a körülötte lakó népek lelki alkatahoz. Tehát *vannak speciális „zsidó” tulajdonságok*, de ezek a tulajdonságok nem „zsidó” tulajdonságok — de a társadalmi funkció tulajdonságai, *nem faji tulajdonságok* ezek: azaz nem örök, vérségi kapcsolatbeli biológiai tulajdonságok, de *szerezettek*, amelyeket nem csak a zsidó szerez meg, de bárki, aki

hasonló társadalmi funkciót végez (v. ö.: a hasonló szidalmakat a cincárokkal, örményekkel szemben, vagy az angol plutokrácia felé irányozva stb.) és mindaddig le nem vehető, míg a társadalmi funkciót végzi.

Márpedig tagadhatatlan tény, hogy „a zsidó” szinte évezredek óta egy és ugyanazt a társadalmi funkciót végezte. Ez a funkció sohasem volt rokonszenves az elnyomott tömegek előtt, és így: *e szociális (társadalmi) gyűlöletet* időnként, ha szükség mutatkozott rá, át lehetett alakítani *vallási, vagy faji, nemzeti gyűlöletté*.

Faj-e a zsidóság egyáltalán? Vagy talán nemzet a zsidóság? Mindkét kérdésre csak egy lehet a felelet a tudomány alapjára helyezkedve: nem! *A zsidó nem faj és nem nemzet*. Hogy mi hát a zsidóság, erre a kérdésre csak egy a felelet: *a zsidóság — kaszt*, amelyé társadalmi, gazdasági, történelmi okok folytán vált az *egykori nemzetből*. A zsidó megszűnt nemzet lenni — faj sohasem volt — és éppen ez a zsidóság nemzeti sorsa. Mi is tulajdonképpen a nemzet? „A nemzet a nyelvnek, a területnek, a gazdasági életnek, a lelkiakat egyezőségének (nemzeti jellem) tartós s a történelem folyamán keletkezett közössége, amely a kultúra egységében nyilvánul meg.” (Viszarionovics). Tekintve, hogy sem közös nyelvről, sem közös területről, sok helyen pedig önálló (minden osztályt magábanfoglaló) gazdasági életközösségről sem lehet a zsidósággal kapcsolatban beszélni — a zsidó nem nemzet. Ha a „nemzet” fogalmának egyes tartozékai hiányzanak, (pld. s főleg a közös földterület) úgy nem *nemzetről*, de *nemzetiségről* van szó. Ilyen értelemben a *keleti zsidóság — nemzetiség; a nyugati zsidóság* ellenben még az sem, hanem egy *felbomlóban levő társadalmi kaszt*.

De mielőtt a kaszt bomlásáról beszélnénk, szólnunk kell arról, hogyan keletkezett ez a társadalmi kaszt, hogy alakult át a nemzet kassztá.

Tudjuk, hogy az uralkodó osztály ideológiájában minden nép „kiválasztottnak”, különbnek hiszi magát másnál. Ez a gondolat jelentkezett a zsidóságnál is: persze itt is a történelem folyamán fejlődött ki. A zsidó különben, mint nomád nép jelentkezik a történelem színpadán. Mint nomád, helyét változtató pásztornép *5000* ezer év előtt Palesztinába. A nomád minden kezdetleges korszak első szárazföldi *kereskedője*, persze egyúttal rabló, marhaelhajtó is, akár a mai beduin, s mint a római vallás Merkúrja is. Közösségben élt még ekkor, de „bűnbe esett”, az „eredendő bűnbe”: a közös termelésről — mint minden nép egy bizonyos fejlődési fokon — letért és áttért az árútermelésre. Ezt a folyamatot valószínűleg meggyorsította az a történelmi tény, hogy földje: Palesztina két nemzetközi kereskedelmi út körül terült el. Palesztinán át bonyolódott le az akkori világkereskedelem. Hiszen már elődjeik Palesztinában: a kánaániták gyűlölték voltak, mint kereskedők, a kánaánita — kereskedőt jelentett az akkori népek nyelvhasználatában. Az új lakó engedelmeskedik a ház: az ország, a terület törvényeinek. Kereskedővé válik. (Ez nem jelenti azt, hogy nem volt földművelése, állat-

tenyésztése. Sőt. Östermelés nélkül nem lehet el a kereskedő sem. De a kereskedelem lett az uralkodó foglalkozás, a kereskedő az uralkodó, néplelket meghatározó réteg.) Ipara alig van e korban. Éppen emiatt: képzőművészete sem, de irodalma, zenéje annál inkább. Azután jött a babiloni száműzetés. Babilonba persze nem a szegények és nem a földművesek mentek — de a gazdagok, a kereskedők, a pénzügyekkel foglalkozók. És a száműzetés leteltekor — a leggazdagabbak rétege nem tért vissza Palesztinába. Itt vette kezdetét a diaspora, a „gáluth“, a zsidók szétszóródása. A diaspora nem római, vagy más erők következménye, de „önkéntes“, azaz gazdasági okok következménye volt. Babilonból és Palesztinából is az időtől fogva haladtak tovább, minden irányban, de mindig követve a világkereskedelem útvonalait. E korban ők a világkereskedelem hordozói és egy magasabb fokú pénzgazdasági technika megteremtői és terjesztői. Mikor elveszítik országukat, hazájukat — akkor már Gibraltártól Alexandriaig és Babilonig mindenütt az árúcsere szívesen látott közvetítői.

Más népek, hazájuk elvesztésével, maguk is elvesztek. A zsidó úgy menekült meg e sorsból, hogy nemzetből kasztá változott. A nemzet elveszett, de megmaradt a kaszt (ez a „kiválasztottság“ lényege).

Jött a középkor: a zsidó az árúcsere, kereskedelem és pénzgazdaság egyedüli hordozójává vált. Ő menti át a kereskedelmet és pénzt, az ókori kereskedelmi és pénzügyi technikát, hogy azután átadja mindezt az új európai népeknek. És ezzel; a mór megtette kötelességét, a mór mehet. Bárhol és bármikor az eredeti akkumuláció (tőkefőlhalmozás) egy bizonyos érettségi fokot elért — megkezdődött az „eredeti“ zsidóhece korszaka is. Az egyes nemzetek maguk is átveszik már a kereskedelmet és kiszorítják e térről a zsidót és egyre távolabb sodorják az östermeléstől. A zsidó a hitelügyletekből az uzsora terére szorul, a nagykereskedelemből a házalásra, a faluzásba — olyan területekre, ahol az eredeti akkumuláció folyamata még meg nem kezdődött. A kaszt deklasszálódik (lecsúszik) és a nyomorba sodródik. (En a folyamat kb. 1300—1650-ig tart egyes országok szerint — a Nyugaton. Keleten sokkal később következik be).

1650 körül új korszak veszi kezdetét a Nyugaton. A polgári társadalom lép a történelem színpadára és amint a bomló, agonizáló, hűbéri társadalom, az eredeti akkumuláció idején, meglevő valóságos törekvéseket használva fel, tartotta maga elé védő pajzsként a zsidóságot, a kelő polgárság társadalma embernek, emberiségnek (s nem osztálynak) tételezve magát, a humanizmus jegyében és jelében egyenrangúvá teszi, emancipálja és recipiálja: felszabadítja és befogadja újból a zsidóságot. Van most hely a zsidó részére is: bimbózó, virágzó, felfelé törő korszakról van szó. Persze e társadalomnak nincs már szüksége „a zsidóra“: a zsidó szerepkörét átveszi maga az uralkodó osztály, de jut hely a zsidónak is: az uralkodó osztály tagjává válik és ezzel — kezdetét veszi az asszimiláció (beolvadás), a kaszt felbomlása, a símulás az uralkodó osztályhoz,

amelynek tagja, vagy tagja akar lenni. (Anglia 1649, Franciaország 1789, Középeurópa 1848.)

Kelet Európában a felbomló hűbéri társadalom és eredeti akkumuláció pogrom-mozgalmai sokkal későbbi időpontra estek — anynyira, hogy a közébeső polgári társadalom *emancipációja itt kimaradt* és a *bomló* hűbéri társadalom zsidókérdése időben összeesett a *bomló* polgári társadalom zsidópajzs-magaelétartásával. Míg Nyugaton a zsidóság már jórészt asszimilálódott és felbomlott már mint kaszt is és nagyrészt beolvadt az egyes uralkodó osztályokba, vagy pedig az egyes népek proletáriátusába — addig Keleten a legujabb időkig deklasszált elemet képez, amely szűk helyen van összezsúfolva, a *nyomorral küzd* és mert minden más helyről kiszorították: házaló, kismester, műhelyipar-munkás, koldus, vagy más „Luftmensch“ („levegőből élő“ pauper) és milliós számra kivándorló. Azaz, hogy a Keletről Nyugatra vándorlás már megszűnt. Megszűnt két okból: egyrészt a Nyugat már nem fogadja be; másrészt a keleti terület legnagyobb részén ma már nincs szükség a kivándorlásra. Mert ma már a „Keletet“ is két különálló részként kell tekinteni: a Pruth-Visztula vonaltól keletre és nyugatra eső terület között óriásiak a különbségek. A Pruth-Visztula vonaltól nyugatra eső keleti zsidóság nagyon kisszámú. Az e vonaltól keletre élő zsidóság viszont ma már nem tartozik a „keleti zsidóság“ fogalma alá.

De maradjunk egyelőre a nyugati zsidóságnál. Ma itt is meg kell különböztetnünk az európai nyugatot — Angliától, az angol dominiumoktól és az USA-tól. A La Manche csatornától nyugatra eső zsidóság *teljesen asszimilálódott*; csak a Keletről bevándoroltak között vannak még be-nem-olvadtak, de ezeknek beolvadása is csak az idő kérdése. (A „néger-kérdés“ feleslegessé teszi a „zsidó-kérdést“). Európa nyugatán más a helyzet. Itt nincs gyarmati, színes kérdés. Itt az antiszemizmus éli reneszánszát (ujjászületését). Minden *felbomló* társadalom megteremti a maga hasonló kérdését. De, persze, a történelem nem ismétlődik meg. A zsidógyűlöletnek is megvannak a maga külön formái. *A zsidógyűlölet formája* mindig megfelelt a társadalmi korszak és uralkodó osztály ideológiájának. A középkorban természetesen vallási formában jelentkezett a zsidógyűlölet. Az imperializmus korszakában szó sem lehet vallási köntösről. Ma a *fajelmélet* formájában jelentkezik a zsidógyűlölet. Hiszen a faji elmélet nélkülözhetetlen eszköze és állandó velejárója minden imperializmusnak, minden gyarmatosításnak. Ha az antiszemizmus ma is egy haldokló társadalom *válságának bomlási terméke*, amelynek feladata a ma főproblémájáról elterelni a figyelmet és mellékvágányra vezetni el a harci készséget, úgy ez ma csak a „faji alacsonyabbrendűség“ jelszava mellett lehetséges. (Már az első gyarmatosítóknak meg kellett győzniök lelkiismeretüket, hogy nyugodt lélekkel zsákmányolhassák és irthassák ki a színes népeket és ekkor feltették a kérdést: Van-e a színes embernek — lelke?! A válasz az volt, hogy van ugyan lelke, de másfajta, alacsonyabbrendű lelke van!) Ha a ma főkérdése a tőke, akkor a figyelem eltérése abban

áll, hogy egy fajilag magasabb és alacsonyabbrendű tőkére osztják ezt fel: az „árja“ és „zsidó“ (vagy kínai, vagy néger) tőkére. Ugyanezt megteszik esetleg a munka terén is, habán az „alacsonyabb helyzetben“ levő népréteg egyúttal — „alacsonyabbrendű faj“ tagjának is számít a fajelméletben.

Nem térhetünk itt ki a fajelmélet kritikájára. Ezt talán majd más alkalommal tesszük meg. A tudomány szerint nincsenek alacsonyabb és magasabbrendű fajok és nincs sem árja faj, sem zsidó faj. (Vannak árja-nyelvek; viszont a zsidó a sémi nyelvcsoporthoz tartozik.) Különben a „faji tulajdonságok“ *társadalmi szerzett* tulajdonságok. A zsidók „faji tulajdonságai“ egy évezredes városi nép tipikus „városlakó“ tulajdonságai.

Az antiszemitizmus mai formájában is tudománytalan és tipikusan reakciós, mint minden bomlási termék: menekülés ez a vérség misztikájába, arra való törekvés, hogy az osztályellentéteket faji ellentétekké kendőzzék. Faji vérségi misztika az, nem tudomány s különösen ott működik, ahol a beolvadás a nemzeti tulajdonságokat is már-már megszünteti.

Mielőtt most a keleti zsidóságra térnénk át, még egy nyugati zsidó reakciós mozgalomról kell szólnunk. A nyugati zsidó már-már teljesen beolvadt: nemzetből — nemzetiség, majd kaszt lett és végül elvesztette kasztjellegét is. Ugyanakkor azonban az antiszemitizmus és faji elmélet hatása alatt kebelében oly mozgalom keletkezett, amely tagadva a nemzetből kasztá fejlődést és a beolvadás tényét — *misztikáját* (titokzatosságba burkolt álhitét) *valóságnak fogadta el* és a zsidóságot maga is fajnak és nemzetnek nyilvánította. Természetesen a cionizmusról van szó. A cionizmus ugyanannyira reakciós, mint maga az antiszemitizmus — ha rokonszenvesebb színben tűnik is fel, mert elnyomottak és nem elnyomók reakciójáról van szó. A cionizmus esetleg jót akar, esetleg szép elgondolásból indul ki, de sohasem lehet valamely ideológia elbírálásakor mérték, kritérium a *szándék*, hanem mindig csak a *szándék megvalósításának gyakorlati útja, módja: a tett, az eredmény*. A pokolba vezető út is jószándékokkal van kikövezve. A cionizmus hiábavaló kísérlet a történelmi fejlődés kerekét visszafordítani, megállítani. A zsidókérdésnek csak egy lehető és haladóirányú megoldása van: a „zsidóság“ megszűnése, megszüntetése. Megszűnése annak, amit a „zsidóságnak“ tartanak, ami ma már *rég nem zsidó* társadalmi funkció, de egy osztály privilégiuma (előjoga). A kispolgári cionizmus, amely a polgári beolvadás ellen is harcol, amely nemzetéről beszél ott, ahol nem lehet szó sem a nyelv, sem a földterület, sem a gazdasági élet közösségéről (Palesztinában sem!); amely még maga is elnyomott — s máris az arabok elnyomására gondol (és teszi is!) és e célból *harcba áll az angol imperializmus oldalán a haladó arab felszabadító mozgalom ellen; amely az élő keleti népnyelvet, a zsidónt üldözi* — a nemlétező, hamvaiból föltámasztott, héber nyelv kedvéért: ez a kispolgári cionizmus reakciós mozgalom, amely későn jött a

világra, akkor, amikor már a kérdés ilyenmű megoldása rég túlhaladott volt. Csak hiábavaló *illuziókat* kelt a tömegekben és ezzel — akár az antiszemitizmus — a tömegek figyelmét és harci készségét *mellékvágányra* tereli, esetleg éppen a haladó mozgalmak elleni harcfrontjára. Hiába a különböző kis csoportoskák baloldalisága és közös kollektív élete és földművelése: a gyakorlatban ezek is a haladás erői ellen harcolnak és utópiákat (soha meg nem valósítható álmvilágokat) kergetve, még veszedelmesebb illuzionizmusba esnek. (Lásd a Histadruthot, a Sómer kvucákat, a Hapoel csoportokat a palesztinai gyakorlatban.)

Más a helyzet keleten. Itt a zsidóság nem olvadhatott be a polgárságba. Itt, mint mondtuk, egybeesett a bomló hűbéri és bomló polgári társadalom pogrom-korszaka; ezek a pogromok viszont egybeestek — Pruth-Visztula vonaltól keletre — egy keletkezőben levő új társadalom kiépítésével. Itt a zsidóság nem olvadhatott be a polgárságba, de beolvadhat és beolvad az új társadalomba, amely *megszünteti* az osztályokat, osztálykiváltságokat és ezzel együtt a „*zsidóságot*“ is, a „zsidó“ funkciókat is. Itt a zsidó deklasszált elem volt, nyomorban tengődött: pauper (nyomorultul szegény) és most pauperből falusi szovhoz vagy kolhoz-munkás, vagy városi gyári munkás, vagy intellektuel lett. A polgári társadalom nem vezethette vissza a zsidót az őstermelésbe, (Ber Borohov és mozgalma, a Poelcionizmus, utopisztikus álma) mert nem tudta, természetesen előzetesen fölszabadítani az őstermelést az árútermeléstől. Ezt megtette az új társadalom.

De keleten a zsidóság, ha nem is volt nemzet, *élő valóságos nemzetiség volt még!* Ezt a nemzetiséget nem fejleszthette ki az előző társadalomban: nemcsak az elnyomás miatt, de saját szociális szerkezete, kasztjellege miatt sem. Az új társadalom szétrobbantotta ezt a szociális szerkezetet, elvonva alóla a szociális alapot, megszüntette a kasztjellegét és ezzel utat nyitott a nemzetiség kifejlődésének. A nyelv, a külön zsidó nyelv közössége (a zsargon) itt élő valóság. Ez a nyelv már az előző társadalomban, mint harci fegyver, kifejlődött a irodalmat és zsurnalisztikát teremtett. Most a kultúraautómia (kulturális önkormányzat) tovább fejleszti ezt a nemzeti kultúrát. Az új társadalom megadja a lehetőséget a nemzetalkotásra is, de nem áll útjába az asszimilációnak sem. A beolvadni nem akaró zsidóság részére telepek létesültek Ukrajnában, Fehéroroszországban, a Krim-félszigeten és főleg az autonóm zsidó köztársaságban: Birobidzsánban.

A Pruth-Visztula vonaltól a La Manche csatornáig húzódó terület zsidósága egyelőre úttalan, lehet, hogy „keleti zsidóvá“ válik, ha nem tesszik számára lehetővé a nyugati polgárságba való beolvadást.

L. P.

A négyéves szovjet alkotmány

A közelmúltban ünnepelte a Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége az új alkotmány életbelépésének negyedik évfordulóját. A Szovjetunió életének eredményekben gazdag utóbbi négy éve részint az új alkotmány — Jos. Szt. Viszárionovics alkotásának — érdeme, mint az évforduló alkalmából a szovjet sajtó és a közvélemény megállapította.

A tanácsköztársaságok szövetséges alkotmánya nem egyedül az államforma külsőleges törvényeinek alapokmánya, nem csak az állampolgárok jogainak és kötelességeinek egyszerű alaki-jogi gyűjteménye, nem csupán meghatározója egyrészt az állampolgárok egymásközi, másrészt a polgárok és az állam közti jogviszonyoknak; a szovjetalkotmány a szocialista gazdasági rendszer és szocialista életmód alkotmánya, a tényleges emberi, nemzeti, nemzetiségi jog-egyenlőség alkotmánya.

Miben különbözik ez az alkotmány az európai és egyéb államok alkotmányától?

Különbözik nemcsak alaki és jogi részében, hanem a szellem és eszme tekintetében és különösen abban, hogy egy meghatározott történelmi és társadalmi valóságot foglal törvénybe.

Mit jelent ez a különbség?

Jelenti az életnek és jelenségeinek dialektikus felfogását, vagyis azt, hogy a jogi rendszer, mint az állam és a polgárok egymásközi jogviszonyának szervezete, a valóságnak elvont, gondolati képeként jelenik meg az alkotmányban; az állam életét azaz a polgárok életét, tehát az ember lényegét egy meghatározott, történelmileg kialakult társadalmi viszonyok összességéeként fogja fel. Ez az alkotmány egy történelmileg meghatározott társadalom jogi felépítményét önti a törvény formanyelvébe és nem lép fel örökre szóló, eszmei, tehát a történelmi változások törvényszerűségének ellentmondó ünnepélyes jogi mithoszok igényével. A történelmi pillanat, amelyet az új alkotmány megragadott és jogi cikkekelyek öntőformáiba helyezett, amelyet törvényesít és kihirdet: a mai valóság a Szovjetunióban, éspedig a szocializmus felépítésének korszaka, olyan időszzerűen meghatározott társadalom kora, amelyben a szocializmus elmélete szerint: „mindenkitől a képességei szerint, mindenkinek a munkája arányában“ elv érvényesül.

Mit foglalt tehát törvénybe a szövetséges alkotmány?

Azokat a hatalmas arányú gazdasági, politikai és szociális változásokat, amelyeket a második ötéves terv hozott létre. Az új alkotmány történelmi szükségszerűség volt, minthogy a NEP korszak alkotmánya 1924 óta az események, az államrend, gazdasági viszonyok, a tervgazdaság eredményei olyan mindent átformáló és átértékelő változásokat idéztek elő, hogy már időszzerűtlenné vált az alkotmány. A NEP korszak óta a köztársaságokban mindenütt a tár-

sadalmi tulajdon jogelvé érvényesült — szükségszerűvé vált az alkotmányi becikkelyezése e társadalmi és történelmi valóságnak.

Ami az új alkotmány szembeötlő és minden más alkotmánytól elütő, sőt joggal és méltán minden más alkotmány rendelkezései felett állónak mondható sajátága és érdeme: a nemzetiségek vagyis nemzeti kisebbségek jogainak széles biztosítása. Az alkotmány egyenjogúságról biztosít valamennyi nemzetet és fajt, amely az Unió határai között él. (123. szakasz) Faji, vallási, gazdasági vagy kulturális tekintetben a köztársaságok szövetségének egyik tagállama sem kerülhet uralomra egy másik, kisebb számú, más vérvépletű, más fajú, hajszerű, más vallású néppel szemben. „Primus inter pares“ (első az egyenlők között) elve alapján még a mélyebb kultúra fölényének ürügyén sem érvényesülhet a gazdasági, politikai „vezérelv“ a szövetséges államok népei között; sem a tagállamok között, sem pedig az egyes államon belül, egy többnemzetiségű állam egyes népei között. A Szövetséghez csatlakozott bármely állam, ugyanezen a jogon ki is léphet a Szövetségből. (17. szakasz) A Szövetség legfőbb törvényhozó testületének egyik házába: a Nemzetiségek Tanácsába minden szövetséges és önkormányzati köztársaság, minden önkormányzati terület és nemzetiségi kerület egyforma számú képviselőt küld és pedig egyet-egyet a nemzetiségi kerület, ötöt az önkormányzati terület, 11 képviselőt az autonóm köztársaságok és 25-öt egy-egy szövetséges köztársaság. Pilyenmódon küszöböli ki az alkotmány a többségi nemzet fölényének lehetőségét. (35. szakasz.) Jelenleg a Finn-Karél köztársaság megalakulása, a Balti-államok csatlakozása és Moldova visszatérése után 16 tagállama van az Uniónak. A tagállamokat az alkotmány 13-ik szakasza sorolja fel, négy év előtt még 11 tagállam volt az Uniónban.

A szovjet alkotmány demokratikus elve a következő főbb vonalakban érvényesül:

Minden polgár aktív, egyforma jogokkal és köteleességekkel. A nők teljesen egyenrangúak a férfiakkal. (122. 137. szakasz) Az SSSR alkotmánya az egyetlen, amely minden 18 évet betöltött ifjúnak — tekintet nélkül faji, nemzetiségi, vallási különbségre, továbbá iskolázottság, lakhely, társadalmi származás, vagyoni helyzet adta előnyre való tekintet nélkül aktív és passzív választási jogot ad. (135. szakasz.) Minden képviselőt bármikor visszahívhat a választók többsége, ha méltatlannak bizonyul a nép szabad akaratából megnyilvánult bizalomra. (142. szakasz)

Ez az alkotmány a polgári jogok felsorolásán felül, a jogok tárgyi biztosítását is törvényesítette: ebben rejlik a szovjet alkotmány leghaladóbb jellegzetessége, legnagyobb érdeme és útmutató értéke.

(—e —a)

A szovjet-állam megalkotója

Vladimir Iljics Uljanov-Lenin halálának 17-ik évfordulója alkalmával a „Politika” ezt a cikket közölte:

Lenin neve egy történelmi időszakkal van összekötve, amikor nagy események történtek az egész világon, de különösen Oroszországban Lenin az oroszországi népmozgalomnak egyik legkiemelkedőbb egvénisége volt úgy az októberi forradalom előtt mint utána is. Lenin kezdeményezője és irányítója volt ennek a mozgalomnak legnagyobb teoretikusa. A szovjetkormány első elnöke volt, s a párt megalapításától haláláig annak élén maradt.

1870. április 22-én született Lenin, Szimbiirszk városában, most Uljanovszkban. Hivatalnoki családból származik. Atyja Ilja Nikolájevics Uljanov (a Lenin-név pártbeli álnév. szerk. megj.) meghalt Lenin tizenhatodik életében. Lenin atyja Asztrahánban született, s előbb tanító, később tanfelügyelő, majd az összes elemi iskolák igazgatója Szimbiirszkben. Lenin édesanyja egy orvos leánya, Marija Alekszandrovna Blánk 1916-ban halt meg. Egész életét a családjának, a gyermekeinek szentelte. Leninek két fivére és két nővére volt még, akik mind tevékenyen résztvettek a politikai életben (egyik fivérét ifjú korában halálra ítélték, szerk. megj.)

Kitűnő eredménnyel végezve a gimnáziumot, Lenin 1887-ben a kazani egyetem jogi fakultására iratkozott be. Már ekkor politikailag aktív, emellett tanulmányozza a szocialista irodalmat, különösen a szocialista irányzatú német írókat.

1892-ben elvégezte a jogot Péterváron, 1893 szeptemberében Lenin megtelepszik Péterváron, ahol részvesz a politikai életben és mint szónok tűnik ki.

Ebben az időszakban Lenin összehoz különböző munkácsoportokat és megalapítja a munkásos-

tály felszabadítását célzó szervezete-t, ezzel előkészítve a talajt az orosz szocialdemokrata munkáspárt részére. A harcok ettől fogva új formát és tartalmat nyernek. Harcol a narodnikiek (népiesek) ellen.

Bár még csak 24 éves ebben az időben, kiváló tudományos értekezéseket ír.

1895 áprilisában Lenin külföldre utazott Svájcba, Párisba, Berlinbe.

Ez év decemberében letartóztatták és 1897 májusában Szibériába száműzték Suszenszko faluba. Valamivel később ide érkezett Nadezsdá (Konsztantínova Krupszkaja is, akit Lenin ismert még Pétervárról, Lenin ekkor feleségül vette Krupszkáját, aki egész életében legkövetlenebb munkatársainak egyike volt. A száműzetésben írta Lenin „Az orosz kapitalizmus fejlődése”, „Mit tegyünk?” c. értekezéseit és sok más munkáját, tervet készítve egy az egész birodalomra kiterjedő egységes párt megalapozására. Emellett szorgalmasan tanulmányozta a nyugateurópai irodalmakat és filozófiákat. Holbachot, Helvetiust, Kantot, Hegelt és másokat, s harcot kezdett a nemzetközi révizionizmus ellen. Száműzetéséből 1900-ban tért vissza Lenin európai Oroszországba. Ez év szeptemberében Genfbe utazott, hol Plechanovval és másokkal a „Munka fölszabadítása” nevű csoport tagjaival került összeköttetésbe. „Iskra” (Szikra) címen lapot adott ki, amelyet előbb Németországban, Münchenben nyomtak ahol Lenin is tartózkodott, később pedig Londonban.

Ötévi emigránsélet után Lenin 1905 novemberében visszatért Oroszországba, Pétervárra. Ebben az időben legkiemelkedőbb vezetője a szocialdemokrata mozgalomnak.

1903 július-augusztusában tartották meg az orosz szocialdemokrata párt második kongresszusát, mely a szó valóságos értelmében egy új típusú párt megalapozásá-

nak kongresszusa volt, mivel eddig nem egyesültek az oroszországi szociáldemokrata szervezetek, s nem is volt egységes programjuk és alapszabályuk.

Ezen a kongresszuson Lenin és követői győztek az „iskrovclsták”. A kongresszus tagságának egy-része, élén Martovval, a Lenin féle program és alapszabály-tervezet ellen volt. Elkecseredett küzdelem folyt. Lenin programja sokban elütött a nyugateurópai szociáldemokrata pártok programjától, mert ő sok kérdésben gyökeresebben döntött, ezenkívül a programban benne foglaltatott a proletáriátus diktatúrájának kérdése is, ami ellen kikeltek Martov és társai. Martov úgy vélte, hogy az orosz szociáldemokrata pártnak ugyanolyan programmal kell bírnia, mint a többi szociáldemokrata pártoknak. Az erős ellenzék dacára, Lenin programja a szavazatok többségét nyerte. Az alapszabályok kérdésében még élesebb összetűzésekre került sor. Lenin szilárd és fegyvermezett párt megalkotását követelte, míg Martov és társai amellet voltak, hogy bárki aki akar beiratkozhat a pártba. Az ellentétek mélyrehatóak voltak és szakadáshoz vezettek. Az alapszabályokat Lenin fogalmazásában fogadták el. Ekkor a delegátusok egy része tiltakozása jeléül elhagyta a kongresszust. Ez időtől fogva Lenint és követőit, kik többséget kaptak bolsevikoknak (többségieknek) neveztek. Martovot és társait meg, akik kisebbségben maradtak mensevikoknak (kisebbségieknek).

Formailag az orosz szociáldemokrata párt egységes maradt, a valóságban azonban két ellentétes áramlatra oszlott. A bolsevikok és mensevikok harca mind nagyobb elkecsereddel folyt. Ez a harc a különféle áramlatok, de különösen a mensevikok ellen nem szűnt meg 1917-ig, sőt azután

sem. (Lenin kidolgozta a bolsevikok álláspontját, elméleti munkái egész sorában, mely a tudományos szocializmus megalapítója nagy művének zseniális folytatása.)

Lenin a pártnak kb. minden kongresszusán és konferenciáján résztvett, melyeket Oroszországban vagy különböző külföldi helyen tartottak: Londonban, Brüsszelben, Párizsban, Genfben és másutt.

Amikor Oroszországban kitört a februári forradalom, Lenin mindjárt visszatért Oroszországba. Ekkoriban Svájcban élt és Német-, Svéd- és Finnországon keresztül érkezett Pétervárra, 1917 áprilisában. 1917 október 25-én (ami időszámításunk szerint november 7-én) megalakult a szovjetkormány, melynek első elnöke lett Lenin.

Ezután az új feltételek közt munkásságát csak fokozta Lenin, előkészületeket téve az új rendszer bevezetésére. Persze a külföldi beavatkozás és a polgárháború miatt nagy nehézségekkel küzdöttek. Lenin pártjának, amely az új kormány megalakításának napján megváltoztatta nevét, a mensevikok nagy támadásait kellett elviselnie, de különösen Trockiinak és követőinek, az eszereknek és egyéb elleneseknek támadásait.

Ezekkel a harcokkal párhuzamosan folyt az ország új berendezése leninista elgondolás szerint, mely elgondolások a gyakorlatban százszázalékban helyeseknek bizonyultak és a Szovjetunió mai elrendeződéséhez és megerősödéséhez vezettek.

Az éveken át tartó nagy munka és erőfeszítés tönkretették Lenin egészségét és 1923 végén súlyosan megbetegedett. 1924 jan. 21-én meghalt.

A Szovjetszövetségben Lenint a szovjetállam megalapítójának tekintik.

S z ű k u c c a

(Ilija Katić: Uska ulica. Zagreb, Kultura. 1941.)

Uska ulica: Szűk ucca címen gyűjtötte össze J. Katić különböző folyóiratokban megjelent elbeszéléseit és így egy kötetben most ke-
rek egészé állanak össze e novel-
lák és egy nagyvárosi sikátor éle-
tét táriák elénk az író gyermek-
kori sikatori élményein át. Szinte
egy egységes regénybe, egy külvá-
rosi szomorú gyerekelet regényébe
olvadnak össze ezek az elbeszélé-
sek, amelyekben nemcsak a főhős,
de a szereplő személyek is többnyire
ugyanazok, de főleg azonos
mindegyikben a környezet: a siká-
tor, a külvárosi Szűkucca, amely
rényomia bélézét lakóinak életé-
re és azt jólőre meghatározza.

A Szűkucca elesett egzisztenciák,
napszámosok, mosónők, munkanél-
küli munkások szomorú kerete; a
Szűk uccában nincs jólét; csak
szegénység és csak a Jokszimovic
gyáros villája mutatja az ucca kö-
zelében, hogy a nagyvárosban
nemcsak sötét, szűk sikátorok, de
napos terraszok is vannak. A Jok-
szimovicék Dudikáját autón kísé-
ri a nevelő az iskolába, míg a
többi hasonlókorú gyerek a Duna-
parti szemétdombon, vagy a fátel-
pen turkál, hogy forgácsot vagy
más egyéb még felhasználható
anyagot vihessen haza és hozzájá-
rulhasson a mindennapi életköl-
tségeihez.

A Szűkuccában azért, ha nincs is
napfény és ha a fűszál sem tud
ott megteremni, megterem mégis
a sok emberpalánta, a sok palánta,
amely mind-mind inváziózkodik,
felnülök, fel a magasba, a nap-
fény felé, hogy nőhessen, virágoz-
hasson. Sehol nem terem annyi
álmom, mint a Szűkuccában és se-
hol annyi álmom el nem fonnvad
még megvalósulása előtt, mint a
Szűkuccában. Fonnvadnak az ál-
mök és fonnvadnak az emberpa-
lánták és szinte észre sem vesszük,

hogy itt is ott is elmarad lemarad
mellőlünk valaki a csoportból,
hogy mire a gyermekkor végére
érünk alig feleannyian vagyunk,
mint utunk elején. És lemaradnak
a szülők is. Férfiak és nők is. De
különösen férfiak. A háború se
hozta mind haza az apákat, a gyá-
rak, a vasutak, bányák is a hábo-
rú társaivá szegődtek.

Mert a háborús generáció siká-
tori gyermekkoráról, feilődéséről
van szó e reális és mégis, annyira
lírai, annyira megélt meleg és zsu-
folt atmoszférájú elbeszélésekben.
Már a négy éves fiú megismeri a
félélmét, a fevelmet, a szörnű
háborús valóságot, az elnyomást.
Elszakítja az anyjától és apjától:
... az apia talán már nem is él,
talán éppen most esett el távol
harctereken, az anyva talán még
őrül is, hogy elszakították tőle
gyermekét, hiszen nem tudná el-
tartani a háborús, megszállt ország
nyomorában... ott nő fel a gye-
rek a táborban, a főhadnagy vé-
zényszava alatt: „vigyázz”... „egy-
kettő, egy-kettő!” A négy éves
szemeláttára csukják le a kis
Gyurát, mert szerbnek vallja ma-
gát, sőt a kis négyéveset is mellé-
csukják a pincébe, mert anviahoz-
ta málét dob be kis barátjának a
pinceablak rácsán... és azután
1918... béke... béke... de
Szűkuccai béke... A kis „hatéves
éhes, odaszól bátyjának, hívja bá-
tyúzni, mind máskor tette, de
Gyorgye, h bátyja ráordít: „Mit
nyavalyogsz? Én is éhes vagyok,
Most béke van.”

De az éhség álmodik. A gyomor-
mákonvt akar s telnek a mozik
termei; a külvárosi sikátorok sű-
mozik kapui alatt, Robinson Cru-
soet adja a mozi három részben.
És felcsillannak a sikatori gyerek
szemei, Jokszimovicné cserenekbe
virágot ültet; hozzák neki a Duna
partjáról a zsiros földet, Megal-
kusznak: mind a három részre
megadja a beléptidíjat... És ti
nem fogjátok verni az én Dundi-
kámot — ugye, hogy nem fogjá-
tok megverni? És megnézik az
első részt. A második vasárnap —

Három új film

Kénvérré kell a szőzira kapott pénz, a harmadik vasárnap elutazott Jokszimoviczné; megfélekedzett Robinson Krusoeról. Csak az első részt látta a zverek... csak a hajótörést, a tragédiát... a hepi-endre, a beteliesülésre még vár, vár de biztos benne, hogy el fog jönni a Sikátor hepi-endje!

Álmok. A sikátor álmodik, de a beteliesülés még várat magára. Egyelőre groteszk ébredés az álmok vége. Első szerelem... moziban látta, jólőtözött kis bakfis, völvénvei mind ott tolongnak a rá sem néz a sikátori kamaszra, a kopott ruhájú, foltozottkönyökű kis gimnazistára, aki iskola után kitéregeti az anvja mosta ruhákat. De egy emberbaráti társaság feiruházza a szegény diákokat. A tanár választása rásszik Elmegy az egyesület szlaváijára. Megiele-nék az elnök, hogy kiossza a ruhákat és vele fiatal lánva — ő az ideál, hogy tanúja legyen meg-aláztatásának.

Álmok... a kis diák segít a tanárt öljöztetni s az régi hegedűjét ajándékozza neki. Már hallia ma-rát: Grieget játssza... áll a parton és vár rá Solveig... Peer Gyntre... már hallia Solveig dalát... Egy hegedűtanár tré-gente, avia életében eliárt hozzá-juuk szlavára, hozzá vezeti most anvja, de a már ineven nem vál-lalkozik a tanításra és épen ab-ban az időben már minden nagy-ságának tiszta a fehérméjűje, Gyoreve, az inas sem hoz haza pénz, kell a pénz kénvérré. El-adiák a hegedűt... Solveig vár, a Szükucca vár, a Szükucca jár, ke-mény, biztos léptel alatt döng a föld, mert a Szükucca tudja, hogy eljön Peer Gynt, hogy eljön a he-piend.

Katicé novelláit érdemes elol-vasni.

— c —

A gicces mákony és figyelem-kikapcsolás filmjei között az újév már rövid egy hónap leforgása alatt is hozott néhrány olvat is, amelyre fel kell högv figyeljünk.

Szűlveszteri mulatságnak szán-ták a kombinált raiz és szimes filmet, az „Óz, a bűvészt”. A Miki Mausok és Popajok rengetegében Óz, a bűvész újból bebizonyította, hogy a raizfilm előtt komolv mű-vészi lehetőségek vannak. Óz, a bűvész, akár a Hófehérke, tulaj-donképpen zvermekmese. De szól nemcsak zvereknek, de felnött gyermekeknek is; sőt felnött fel-nötték is zvonvörűsüket lehetik benne. De azontúl is: éppen a fel-nött felnötték többet is találhat-nak benne: igazságot. Óz, a bű-vész nem ad bű- és gondűző, illú-ziót, mint Popaj a matröz aki az igénytelen kisembert akaria jel-képezni s a minden igénytelen kisember lelkeben élő iövő-vágy-álmot — egyszerűen és a mai ke-retek között: sponótevéssel — tel-jesíti be. Óz, a bűvész nem ad ha-mis illúziót, de bemutatja a ma meztelen igazságot. A nagyembe-reket leplezi le és a ma illúzióit, bűvészfogásait mutatja be a ma-guk való lényegében. Mert a film főszereplői: az elhagvott és haza-vágvó kislány; a szívnelküli és észnelküli bürokrata, aki nem tud működni mert berozsdásodik, ha nem kenik; a gváva, félénk hadvezér; az üresfű, észben és tudásban szűkölködő tudós, vá-gyvaik beteliesülését mind Öztől, a bűvésztől várják; a kislány ott-hont, a hivatalnok szivet a tudós agyvelőt a hadvezér bátorságot esedezik tőle. A bűvész fel- idézi a túlvilági hatalmakat, de a szág-lászó, szimatoló kiskutva hama-rosan felfedezi az elbűjtött technikust, aki az elektromosság erejével idézi elő a „túlvilági” hangokat, fényeket és képeket. Hát igen. A bűvész bevallja, hogy

nincs semminő vágy teljesítő hatalma, de hozzászói: erre nincs is semmi szükség. Adhat a vágy teljesülés helyett mást, valami mást, ami mégis megteszi ugyanazt a szolgálatot. Szívet nem adhat — de adhat bábszívet, amit mindenki lát és szívnek vél. Bátorrágot nem adhat, de adhat vitézségi érmet, a kitüntetéset mindenki bátorsága jelének fogja tekinteni. Agyvélőt nem adhat, de adhat helvette reklámot és nagy dobos és nagyhangú üres szövegeket. Így azután úgy a hivatalnok, mint a tudós, a hadvezér és a bűvész kiállhatnak a világ elé és játszhatják tovább jól-bevaporolt szerepeiket. Őz, a bűvész igazi művészi hatású film. Groteszk film-szatíra, szatírája a polgári társadalomnak: állatmese, gyermekmese, de a javából.

A másik komoly nagy film az Alcasar. Komoly is, nagy is, film is — csak éppen a művészettől áll távol. Tulajdonképpen gicsnek kellene nevezni, ha nem tárgyalama olyan véresen komoly kérdést. Az Alcasar középeurópa új rendjének propagandafilme a spanyol hősiességről. Csak éppen, hogy a hősiesség a másik oldalon van és — hogy nem jelenik meg sehol Őz a bűvész és a számatoló kiskutva, hogy ai maguk helyére billentsék a dolgokat és rámutassanak a lát-szat és igazság közötti különbségre. Az Alcasart a „humanizmus győzelme” filmjének hirdette a reklám nagydobja. A „humanizmus” győzelme a „nemzeti” Spanyolország győzelmét jelenté, azok győzelmét, akik „aqui Salamanca ocho”: „itt Szalamanka 8” rádióállomásáról hirdették egykor világra Llano tábornok dörögelmét és akik — elpusztították Guernicát. Még emlékezzünk mindannyian! Mert hogy is volt: Az egyik oldalon volt a „nemzeti” Spanyolország, a másikon viszont a spanyol nemzet. Az egyik oldalon a szemita arabok, északi árjak és a földközítengeri „mare nostrum” olasz vesszőnyalábasai; azaz a „nemzeti” „spanyolok” — a má-

sik oldalon a spanyol nemzet. Ott volt azután a nyugati imperializmus benem-avatkozása is és ott volt az általuk bérelt „ötödik oszlop”, amely a spanyol nemzetet belül támasztott vizsgálvt és bomlasztott. És így tartotta magát a spanyol nép, a spanyol nemzet — a „nemzetiek” ellen hosszú éveken át Bizonyára azért, mert a vitézség, a morál a „humanisták” oldalán volt Guernica és Irun emberséges, „kultúravédő” elpusztítóinak oldalán. Ma volt szinte és nem feleltük: hogy nusztították a nemzetiek saíát fővárosukat, hogy bomházták, hogy gyúították a „kultúra védői” „saját” kulturájuk emlékeit és hogy mentették — saját életük kockáztatása árán — a lángokból, a bombázott épületekből a munkások a „barbár”, „műveletlen” „kulturveszélyt” jelentő, csöcselék spanyoljai a könyveket, a képeket, a kultúra kincseit. Tudták, hogy a magukét mentik: a spanyol nép a spanyol nemzet kultúráját. Mert övek az a kultúra, mert ők e kultúra továbbépítői. Ők a Cervantesek a Goyák, ők a Velasquesek örökösei; a García Lorcák a Pablo Picassók népe és nemzete. És ők a nemzet. Akiket a nemzet akarása hozott uralomra és akik ellen lázadt fel — idegen erőkre támaszkodva — a kulturálatlanság az embertelenség, a kegyetlenség, ősi elnyomó, vékony hatalmi rétege. Nem a „nemzetiek” érték le a spanyol nemzetet; az idegen nagyhatalmak szövetségé tette azt. És az a győzelem, nem a nemzeti eszme és nem az emberiség, nem a humanizmus és nem a kultúra győzelme volt. Hiába szöttek bele a filmbe gicsces romantikus egymásrataláló forró szerelmi történetet, ez nem vakíthatja el tisztá-látásunkat. A gics még nem igazság. Hol vagy szemnyitó bűvész, hol vagy leleplező Őz?!

A harmadik nagy film, a „Nagy Péter” folytatása, a „Péter és Katalin” volt. Habár sainos, nem láthattuk a teljes filmet, és így sok helyen bántott a félbema-

radottság: még így is olyan művészi élvezetben volt részünk, mint a „Nagy Péter” óta egyszerűen sem Szimonov és Taraszova s a többi színlészek ma feltétlenül a legjobbak e téren. Ujból megállapíthatuk: így kell adni a történelmet művészi síkon. Százszázalékos tárgyilagossággal, százszázalékos történelemhűséggel és mégis a történelmi valóságon túl bemutatva egyúttal a embert a maga igazi, emberi, hus-vérvalóságában: egyéniségében. Mert mindenén túl: az ember, az emberek csinálták a történelmet ha nem is önkényesen, hanem a megadott feltételekhez simulva. Az ember csinálja a történelmet és formálja a társadalom életét, ha felismeri a történelmi erőket és viszonyokat a kézzelfogható anvagi valóságot és a jövőbe ívelő vonal irányvát. Mi sohasem tagadtuk az ember: az egyszerű nagy történelemformáló szerepét; de tudjuk azt is, hogy elbuktatja a történelmi valóság azt az egyént, aki nem ismeri fel az adott anvagi valóságot a jövőbe mutató vonalat és nem azt igyekszik a tömegekben tudatosítani, amit a tömegek homályosan, ösztönösen biztos rátalálással éreznek; azt aki szembeszáll a jövőbe-ívelő vonallal, a haladó osztály tömegeinek akarásával. Nagy Péter nem szállt szembe ezzel az akarattal és ezért volt neki, mint egyénnek történelemformáló szerepe. Ezért győzedelmeskedett a külső és belső ellenálláson; a svédekkel, angolokkal, német császárságon ugyanúgy, mint a belső reakció erőin; a bolárokon és papokon, akik fiát, a gyengeelméjű, akaratkégyenge, misztikus, fannevelte Alekszejt tolták maguk elé, mint vezérüket, leendő cárukat. Péter tudatos történelemformáló. Péter szereti fiát: „Vér a véreből” de kigyó a keblemen, aki lerombolná azt, amit én felépíttettem: az orosz hazát.”

A film első része az építő Nagy Pétert mutatja be, az Európára ablaknyitót, ez a második rész a megtartót, az ellenálláson győze-

delmeskedőt; a jövő az orosz hazá nevében ellenségein és önmagán, az apán is győzedelmeskedő Pétert.

Itt talán sokan, a történelmi materializmust csak másodkézből ismerők, felfigyelnek majd. Lehetséges volna, hogy az orosz film ennyire szimpatikusnak rajzolja a nemzeti, a hazafi nagy Pétert?! Lehetséges: A dialektika sohasem tagadta a hazafiságot, a nemzeti eszmét. Ezt csak a vulgáris materializmus tette. A dialektika mindig az adott helyzet elemzéséből indul ki. Volt idő amikor — a kelő, harcoss polgárság a feltörő, haladó társadalmi osztályt jelentette, amikor tehát a patriotizmus előrevívő, történelemformáló eszme és erő volt. Sőt, vannak ma is esetek, amikor a nemzeti eszme hasonló szerepet tölt be, habár legtöbbször már csak az imperializmus tetszetős cégérét képezi. Mert más volt a Robespierre hazafisága az európai reakció elleni harcában és más a Guernicai hazafiság, amely üdegekre támaszkodva saját népe ellen tört.

A Nagy Péter nemcsak művészi realizmusában, tendencia- hamisítás-mentességében, de formailag, technikailag, i jellemzőkben is felejthetetlen művészi élményt nyújtott. Gondoljunk csak a nagy szárazföldi, vagy tengeri ütközetre a Péter robusztus alakjára, Alekszej hétrét-görnyedő hiszterikus jellemére, vagy bármely jelenetre.

Nincs a filmben semmi tendencia, még akkor sem, ha némelyekben esetleg mára-émlékeztető gondolat-társításokat ébreszt. Ezt nem külső, művésziellen eszközökkel éri el a film, de énen a művészi realizmus valóságábrázolásával.

—•—

K r ó n i k a

Lybia hétszerre nagyobb Jugoszláviánál. Területe 1.773.952 négyzetkilométer. Ezen az óriási területen mindössze kb. 850 ezer lakos él.

*

A szappanárunitást racionalizálták Svájcban. Mint a Stefani híradó jelelti, Svájcban a legszigorúbb ellenőrzés alá vették a szappanforgalmazást.

*

1814 óta ez a tél Svédországban a leghidegebb. Svédországban ez év januárban nagy hideg uralkodott. Az ország több részén a hőmérséklet 52 fokra szállott le nulla alá.

*

Egy gyufának a lángja ezerméter magasra látszik éjjel. Németországban végzett megfigyelések alapján kimutatták, hogy egy gyufának a fényét éjjel ezer méter magasra lehet látni. El nem sötétített várost 10 kilométer távolságból észre lehet venni.

*

Vorosilov marsall 60 éves. Kliment Jefremovics Vorosilov a szovjet hadsereg marsallja február 4-én született, munkás családból, Verhnjerm faluban a jekaterinskoj kormányzóságban. Vorosilov hosszabb ideig száműzetésben volt Arhangelszkben. Innen Bakuba szökött és Sztalinnal együtt dolgozott a mozgalomban. A háború Caricin városban érte, ahol egy fegyvergyárban dolgozott. Az 1917-es februári forradalom után már tagja a pétervári (Leningrad) munkástanácsnak s rövidesen a város katonai parancsnoka. 1919-ben mint az ukrán kormány tagja politikai megbízottként az első lovas arméba lép. Budjoni csapatába. Részt vesz a Denjkin ellen folyó háborúban. 1924-ben a Moszkvai katonai kerület parancsnoka, míg később az S.S.S.R. katonai tanácsának elnöke. 1925-ben a vörös

hadsereg főparancsnoka, 1940-ig az S.S.S.R. katonai népbiztosa itt marsall Timosenko váltja föl. Vorosilovnak nem volt szisztematikus katonai kiképzése és a hadműveleteket a polgárháborúban tanulta meg. A katonai teóriát a háborúk befejezése után tanulta meg. Most a legfőbb védelmi tanács elnöke.

(Politika)

*

Dániában növekedett a milliomosok száma. Az adóhivatalok statisztikai adatai szerint 1939-ben a milliomosok száma 506-ról, amennyi volt eddig, 519-re emelkedett. Ugyanakkor azoknak a száma, akiknek keresete nem elegendő a megélhetéshez, háromszorosra emelkedett. (Politika)

*

A „Tidende Tjajn” c. oszlopi újság közli, mennyire növekedett Norvégiában az élelmiszeri cikkek, főként a mezőgazdasági cikkek ára. 400 százalékkal, drágult meg a zöldségféle, a hús meg 60 százalékkal. Nagy a hiány a tejben és tejtermékekben. E cikkek behozatala a városokba félannyi, mint eddig.

*

Olaszországban az élelmiszer kiosztásánál egy személynek az „Il Sole” újság szerint jár januárban fejenként 15 dkg. növényolaj az eddigi 50 gram helyett. Ezt a 15 dkg olajat három adagban adják, öt dekánként. Cukrot jegyre január hónapban fejenként 60 dkg.-ot adnak.

*

A Szezei Csatornát bérlő társaság fizetéképtelen. A Szezei csatornán való forgalom nagyarányú csökkenése miatt a csatornát bérlő társaság kénytelen volt az Egyiptomi kormánytól moratoriumot kérni a fizetésre. (Politika)

*

Anglia lakosságának 90%-a munkások és szolgálok, 6% iparosok, pa-

rasztok és kisbirtokosok, míg a többi 4% meggazdagodik és kizsákmányolója a lakosság 90%-nak. Ez a marék tókécs nem csak az angol lakosság börtén gvarapodik hanem az angol gvarmatokon és félgvarmatokon is óriási hasznot szerez. Az angol lakosságnak 4%-a birtokolja a nemzetgazdaságnak 55%-át, míg a lakosság 96%-a a nemzetgazdaság 45%-át.

*

A szociálpolitikai minisztérium és a népióléti minisztérium adatai szerint a Horvát Bánság területén kb. 70.000 elhagyott és árva gyermek van, akikkel senki sem törődik és éheznek. A népióléti intézmények a múlt évben csak 17.000 gyermeknek adtak kosztot, míg a többi semmit sem kapott.

(Jutarnij List)

*

3 milliárd alkohorra. Nálunk évente az alkoholra 3 milliárd dinárt költenek. Ez az összeg az állam költségvetésnek kb. egynegyedrészét teszi ki. (Politika)

*

Egy 1931-es statisztikai kimutató szerint Indiában az átlagos élettartam a férfiaknál 23½ év, míg a nőknél 22½ év. Ugyanakkor Angliában 55½ év.

*

Az első autózállítvány Szovjetunióból rövidesen megérkezik Jugoszláviába. Személyszállító és tehérszállító ezek, benzinnel és gázzal hajtással. Több újság hirdetése

szerint egy beográdi cég fogja árusítani ezeket az autókat.

*

Sztrájkok Indiában. A TASS jelenté: Bangalóriában egy nagy tektisztül gvarbamb sztrájkba léptek a munkások. A sztrájkolók száma kb. 6—7000. — A bombayi vasúti műhelyekben sok munkás sztrájkol. Bombay környékén több nagy üzemből a munkásság sztrájkba lépett, miután béremelési követeléseiknek nem tettek eleget.

*

A tüzelő anyaggal való takarékoskodás végett Stockholmban bezárták az összes iskolákat. A náthahalász járvány miatt már a diákság egy része úgvis kimaradt.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Cs. V. Csantavir: Az ilyen szellemű írások bibliaolvasók hitfelekezeti lapjának felelnének meg. Mi nem foglalkozhatunk vele.

Galamb G. János: Versében erőteljes duzzadó sorok is vannak már. Olvasson sokat jó magvarnyelvű haladó szerzőktől és írjon. Lesz még közölhető írása is.

Briádza Károly, Niskabánya. Verse még nem közlésre érett írás. Olvasson sokat, talán akkor jobban sikerül az írás is. Írjon esetleg prózát, a munkáséletből, egyéni életének súlyos szakaszairól.

Könyvtárunk kiadványai:

1. Retőri (elfogyott)	
2. Lúdas Matyi	Din. 1.—
3. A magyar jobbgység kialakulása	1.—
4. Ady Endre (kettős szám)	2.—
5. (nem jelent meg)	
6.—7. Laták István: Köttemények	2.—
8. Sz. Sz. Sz. R. (A Szovjetunió)	3.—
9. Erdély multja és jelene	„ 2.—
10. József Attila versei	2.—

A kapható füzetek ára összesen 13.— dinár. Azon olvasónk, aki EGYÜTTESEN MIND A HÉT FÜZETET megrendeli és árát előre beküldi, annak bérmentve (póstköltség megfizetése nélkül) 12.— DINÁRÉRT küldjük a sorozatot.

Megrendelhető lapunk kiadóhivatálában, Szubotica,

pošt. fak 88.

AZ ELMARADT ELŐFIZETÉSI DÍJAK A LAPOT ÉS ELŐFIZETŐINKET EGYFORMÁN TERHELIK. EZÉRT LEJÁRATKOR AZONNAL ÚJITSA MEG ELŐFIZETÉSÉT!

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat veszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írójá felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija Subotica, pošt. fak 88. címre küldendők.

A H I D 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlijára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését!

A PONTATLANUL BESZÁMOLÓ TERJESZTŐ A LAP TÖNKRETÉTELET SEGÍTI ELŐ!

A VILÁGKÉP ELŐFIZETÉSI DÍJA:

Jugoszláviában:

Egy évre 50.—, félévre 26.—, negyedévre 14.— dinár.

Egyes szám ára 5 dinár.

Magyarországon:

Egy évre 7.—, félévre 3.75, negyedévre 2.— pengő.

Egyes szám ára 60 fillér.

„Világkép“ literarni časopis izlazi jedanput mesečno. Članovima uzdani i izdavač: Latak Stevan, Subotica, Vukovićevo ul. 31.

Štamparija BRAĆA FIŠER, Subotica